

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER
ZORBALIK DUYARLILIKLARI**

Oğuz Yeşil

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT, 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 (on iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Oğuz

Soyadı: Yeşil

Bölümü: Sosyal Bilgiler Eğitimi

İmza:

Teslim tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları

İngilizce Adı: Cyberbullying Sensitivities Of Social Studies Teacher Candidates

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Oğuz Yeşil

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Oğuz Yeşil tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Cemil Cahit Yeşilbursa

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi) .....

Başkan: Doç. Dr. Ayşegül Tural

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bartın Üniversitesi) .....

Üye: Doç. Dr. Osman Sabancı

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi) .....

Tez Savunma Tarihi: 26/01/2024

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

Rahmetli Annem Gülhanım Yeşil'e

TEŞEKKÜR

Tez sürecim boyunca beni sonuna kadar destekleyen, bilgilerini ve fikirlerini esirgemeyen, motive eden, yol gösteren, rehber olan, anlayışını, sabrını ve hoşgörüsünü her zaman hissettiren kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Cemil Cahit Yeşilbursa'ya sonsuz saygı ve teşekkürü borç bilirim.

Tez sürecinde verilerin toplanmasına yardımcı olan değerli hocalarıma ve geleceğin sosyal bilgiler öğretmenlerinin çalışmaya olan katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Hayatım boyunca beni destekleyen, ne olursa olsun sürekli yanımda olan, maddi ve manevi olarak her zaman imdadıma yetişen sevgili Ablam Filiz Çiçek'e ve her zaman desteğini gördüğüm sevgili Abim Cengiz Yeşil'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecimde yanımda olan, eksiklerimi görmemi sağlayan ve görüşlerini eksik etmeyen Muhammed Zeki Güz'e,

Manevi desteklerini eksik etmeyen Seçkin Adanur'a, Halil Bayram'a, Erkan Dere'ye ve tüm dostlarıma teşekkür ederim.

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER
ZORBALIK DUYARLILIKLARI
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Oğuz Yeşil
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Şubat 2024**

ÖZ

Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeylerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılı güz döneminde Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı devlet üniversitelerinin eğitim fakültelerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 162 kadın 68 erkek öğretmen adayı katılarak toplamda 230 sosyal bilgiler öğretmen adayı araştırmaya katılımcı olmuştur. Çalışmada anketlerin 189 adeti yüz yüze yapılmış ve 41 adeti ise Google Forms aracılığıyla yapılan anketler üzerinden toplanmıştır. Çalışma betimsel tarama yöntemiyle yapılmış veriler ise Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbaliğa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SZİDÖ) ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılarak toplanmıştır. Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarını belirlemek için SPSS 27 programı kullanılmıştır. Toplanan veriler parametrik testlerden bağımsız değişkenler için t testi ve ONEWAY ANOVA kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duyarlılık düzeyleri yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Siber Zorbaliğa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SZİDÖ)'nden aldıkları toplam puanın cinsiyet değişkeninde ve baba eğitim düzeyi ilkökul olan katılımcılarda anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Çalışmada Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundaki verilerin analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veriler aracılığıyla yazılı ifadeler

incelenerek kategoriler ve kodlar belirlenmiştir. Katılımcıların bir kısmının kavram kargaşasının olduğu siber zorbalık davranışlarının yanında siber saldırı faaliyetlerinin de yazıldığı fark edilmiştir ve katılımcıların siber zorbalık kavramına hâkim olduğu belirlenmiştir. Siber zorbalık davranışlarını ahlak dışı bulduklarını ve genel olarak hangi davranışların olduğunu bildikleri, siber zorbalığın önüne geçmenin tavsiye ile olacağı, siber zorbalık kavramının sosyal bilgilerin içeriğinde olması gerektiği ve yetersiz olduğu, öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarını arttırmanın kültürleme yoluyla yapılabileceğini görüşlerinde belirtmişlerdir. Araştırmada çıkan sonuca göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarıyla ilgili eğitim, seminer ve kamu spotu gibi araçlarla farkındalık oluşturulabilir, gerekli önlemlerin alınarak en aza indirgenmeye çalışılabilir, öğretmen adaylarına internet ve sosyal medyayı sağlıklı kullanmayla ilgili etkinlikler yaptırılması önerilebilir.

Anahtar kelimeler :Siber zorbalık, öğretmen adayları, sosyal medya, internet, sosyal bilgiler
Sayfa Adedi : 106 + xx
Danışman : Prof. Dr. Cemil Cahit Yeşilbursa

**CYBERBULLYING SENSITIVITIES OF SOCIAL STUDIES
TEACHER CANDIDATES
(M.S. Thesis)**

Oğuz Yeşil

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

February 2024

ABSTRACT

The purpose of this research is to reveal the levels of cyberbullying sensitivity among prospective social studies teachers. The study was conducted during the fall semester of the 2022-2023 academic year in the education faculties of state universities affiliated with the Higher Education Council. A total of 230 prospective social studies teachers participated in the study, with 162 female and 68 male teacher candidates. Of these, 189 surveys were conducted face-to-face, and 41 surveys were collected through Google Forms. The research was conducted using the descriptive survey method, and data were collected using a Personal Information Form, the Cyberbullying Sensitivity Scale (SZİDÖ), and a Semi-Structured Interview Form. To determine the cyberbullying sensitivity of teacher candidates, the SPSS 27 program was used. Parametric tests, including the independent samples t-test and ONEWAY ANOVA, were employed for independent variables. According to the findings of the research, it was determined that the sensitivity levels of prospective social studies teachers were high. Significant differences were observed in the total scores obtained from the Cyberbullying Sensitivity Scale (SZİDÖ) concerning the gender variable and among participants whose fathers had a primary school education. Content analysis method was used to analyze the data from the Semi-Structured Interview

Form in the study. Categories and codes were determined by examining written expressions through the collected data. It was noticed that some participants included not only cyberbullying behaviors but also cyber attack activities in their responses, indicating conceptual confusion. It was determined that the participants were knowledgeable about the concept of cyberbullying. They expressed that they found cyberbullying behaviors unethical, knew generally what behaviors constituted cyberbullying, believed that preventing cyberbullying would be through advice, emphasized that the concept of cyberbullying should be included in the content of social studies, and stated that increasing the cyberbullying sensitivity of teacher candidates could be achieved through cultural cultivation. In conclusion, awareness about the cyberbullying sensitivity of prospective social studies teachers can be created through education, seminars, and public service announcements. Measures can be taken and activities related to healthy internet and social media use can be organized for teacher candidates to minimize the impact of cyberbullying.

Key Words : Cyber bullying, teacher candidates, social media, internet, social studies

Page Number : 106 + xx

Supervisor : Prof. Dr. Cemil Cahit Yeşilbursa

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZ	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xx
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Amacı	5
1.3.Araştırmanın Önemi.....	6
1.4.Varsayımlar.....	8
1.5. Sınırlılıklar	8
1.6. Tanımlar	9
BÖLÜM II	10
KURAMSAL ÇERÇEVE	10

2.1. Zorbalık Nedir?.....	10
2.2. Siber Zorbalık Nedir?	12
2.3. Siber zorbalık hangi şekillerde karşımıza çıkar?	13
2.4. Siber Zorbalığın Araçları	13
2.5. Siber Zorbalığın Türleri	14
2.5.1. Çevrim İçi Kavga Etme	15
2.5.2. Siber Zarar Verme veya Taciz	15
2.5.3. İftira	15
2.5.4. Başka Kimliğe Bürünme.....	15
2.5.5. Başkasının Bilgilerini İnternet Ortamında İzinsiz Kullanma	15
2.5.6. Happy Slapping.....	16
2.5.7. Siber Dışlama	16
2.5.8. Manipülasyon.....	16
2.5.9. Cep Telefonu Mesajı Aracılığıyla Cinsel İçerik Paylaşımı	16
2.6. Siber Zorbalık Davranışları	16
2.6.1. Gizliliğe Saldırı	17
2.6.2. Taciz	17
2.6.3. Takip	17
2.6.4. Komplo	17
2.6.5. Dışlama.....	18
2.6.6. Sömürü ve Gözdağı.....	18
2.7. İnternet ve Siber Zorbalık İlişkisi	18
2.8. Siber Zorbalığın Etkileri.....	20
2.9. Siber Zorbalık ve Sosyal Medya İlişkisi	22
2.10. Sosyal Medya Araçları	24
2.11. Geleneksel Zorbalık ve Siber zorbalık İlişkisi	24

2.12. Siber Zorbalık ve Eğitim İlişkisi.....	25
2.13. Sosyal Bilgiler ve Siber Zorbalık İlişkisi	27
2.14. İlgili Araştırmalar	29
2.14.1. Türkiye’de Siber Zorbalık ile İlgili Yapılan alışmalar	29
2.14.2. Dünya’da Siber Zorbalık ile İlgili Yapılan alışmalar	37
BÖLÜM III.....	40
YÖNTEM	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40
3.2. Çalışma Grubu	41
3.3. Veri Toplama Araçları.....	43
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	43
3.3.2. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SZİDÖ)	44
3.3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	44
4.4. Verilerin Analizi.....	45
BÖLÜM IV	47
BULGULAR VE YORUM	47
4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Nedir?	47
4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Cinsiyet Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?.....	49
4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Sınıf Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?.....	49

4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Yaş Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?.....	50
4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?.....	50
4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?.....	51
4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?.....	52
4.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri İnternete Ayırdıkları Zaman Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?	53
4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Kullanılan Sosyal Medya Platformu Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?	53
4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Sosyal Medyayı Kullanma Amacı Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?	54
4.11. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularından Elde Edilen Bulgular ve Yorum	55
4.11.1. Siber Zorbalık Nedir? Siber Zorbalık Hakkında Neler Biliyorsunuz?	55
4.11.2. Hangi Davranış Türleri Siber Zorbalığa Girer Örnekler Veriniz?	58

4.11.3. Sosyal Medya Veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığı Önlemek İçin Neler Yapılabilir?	60
4.11.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?	63
4.11.5. Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılabilir?	66
4.11.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılmalıdır?	68
BÖLÜM V	71
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	71
5.1. Sonuçlar ve Tartışma	71
5.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeylerine İlişkin Sonuç ve Tartışma	71
5.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Cinsiyete Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	72
5.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Sınıf Düzeyine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	73
5.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Yaşa Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	73
5.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Anne Eğitim Durumuna Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	74

5.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Baba Eğitim Durumuna Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	74
5.1.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Aile Gelir Durumuna Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	75
5.1.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Günlük İnternete Ayrılan Zamana Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	75
5.1.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Kullanılan Sosyal Medya Platformuna Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	76
5.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Sosyal Medya Kullanma Amacına Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma	77
5.1.11. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularından Elde Edilen Sonuç ve Tartışma	77
<i>5.1.11.1. Siber Zorbalıkla İlgili Neler Bildiklerine İlişkin Sonuç ve Tartışma</i>	<i>77</i>
<i>5.1.11.2. Siber Zorbalık Davranışı Örneklerine İlişkin Sonuç ve Tartışma</i>	<i>78</i>

<i>5.1.11.3. Sosyal Medyada veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığın Önleminde Neler Yapılabileceğine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....</i>	<i>79</i>
<i>5.1.11.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....</i>	<i>80</i>
<i>5.1.11.5. Sosyal Bilgiler Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırılması İçin Neler Yapılabileceği Görüşlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....</i>	<i>80</i>
<i>5.1.11.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırılması İçin Neler Yapılabileceği Görüşlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....</i>	<i>81</i>
5.2. Öneriler	82
KAYNAKLAR	83
EKLER	94
EK 1. Etik Komisyonu İzin Yazısı ve Üniversite İzinleri	95
EK 2. Üniversite İzinleri	97
EK 3. Kişisel Bilgi Formu	103
EK 4. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği	104
EK 5. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği Kullanım İzni	105
EK 6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	106

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. <i>Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Psikolojik, Sosyal ve Akademik Etkileri</i>	21
Tablo 2. <i>Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler</i>	42
Tablo 3. <i>Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeğine Ait Normallik Testi Verileri</i>	45
Tablo 4. <i>Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarına İlişkin Aritmetik Ortalama Puanları</i>	48
Tablo 5. <i>Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız T-testi Sonuçları</i>	49
Tablo 6. <i>Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Sınıf Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları</i>	49
Tablo 7. <i>Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Yaş Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları</i>	50
Tablo 8. <i>Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları</i>	51
Tablo 9. <i>Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları</i>	51
Tablo 10. <i>Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları</i>	52
Tablo 11. <i>Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının İnternete Ayırdıkları Zaman Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları</i>	53

Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarluluklarının Kullanılan Sosyal Medya Platformu Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları.....	54
Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarluluklarının Sosyal Medya Kullanma Amacı Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları.....	55
Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Nedir?” Siber Zorbalık Hakkında Neler Biliyorsunuz? Sorusuna İlişkin Görüşleri.....	56
Tablo 15. Hangi Davranış Türleri Siber Zorbalığa Girer Örnekler Veriniz? Sorusuna İlişkin Görüşleri.....	58
Tablo 16. Sosyal Medyada veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığı Önlemek İçin Neler Yapılabilir? Sorusuna İlişkin Görüşleri.....	61
Tablo 17. Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkında Neler Düşünüyorsunuz? Sorusuna İlişkin Görüşleri.....	63
Tablo 18. Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarluluklarını Arttırmak İçin Neler Yapılabilir? Sorusuna İlişkin Görüşleri.....	66
Tablo 19. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarluluklarını Arttırmak İçin Neler Yapılmalıdır? Sorusuna İlişkin Görüşleri.....	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Hanelerde internet erişim imkânı ve bireylerde internet kullanımı..... 18

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

APA	The American Psychological Association
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
FATİH	Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Projesi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
SİBERAY	Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
TBV	Türkiye Bilişim Vakfı
TDK	Türk Dil Kurumu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency
Found	
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının belirlenmesinin gerekçesini ortaya koyan problem durumuna, araştırmanın amacına, alt amaçlarına, önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Yıllar geçtikçe yeni teknolojilerle beraber internetin yaygınlığı zamanla artmış ve internete erişim kolaylaşmıştır. İnternetin yanında getirdiği teknolojilerle beraber bilgiye ulaşmada ve bu bilgiyi yaymada sınırlar kaldırılmış, internet hayatımızda önemli bir araç haline gelmiştir. İnternetle beraber insanlar arasında etkileşim artmış beraberinde tehlikeli olabilecek sorunları da yanında getirmiştir. Etkileşimin bu şekilde artması sanal ortamda bireylerin zorbalık davranışında artışa sebep olmuştur. İnternet kullanıcılarının hızla artış göstermesi sanal ortamdaki zorbalık davranışındaki artışta paralellik göstermektedir. İnsanlardaki saldırganlık problemi geçmişten günümüze kadar gelmiş, internetin yaygınlaşmasıyla bu problem sanal ortamlara taşınmıştır.

Günümüzde bireyler genellikle internete kolaylıkla erişim imkânı bulabilmektedir. İnternet kullanan bireylerin oranı ise %87,1 olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023).

İnternet ulaşımdan sağlığa, eğitimden alışverişe her türlü kolaylığı sağlamış insan hayatında yeni değişikliklere yol açmıştır. Bununla beraber mobil iletişim araçlarıyla insanlar akıllı telefon ve bilgisayarlarla her an her yerde çevrim içi olabilme imkânı bulmuştur. İnsanların daha fazla çevrim içi olması iletişimi arttırmış, bireylerin toplumla etkileşimi yoğunlaşmış ve hayatın her alanında eğitim imkânı tanımıştır. Günümüzde internetin ve teknolojik cihazların hayatın her yerinde yaygınlaşması kişilerde teknolojiyi kullanma zorunluluğunu da getirmiştir (Tatlı, 2018, s. 3).

İnternetin getirdiği imkân çeşitliliği ve geniş bir özgürlük vermesi internetin doğru olmayan ve kötü niyetli kullanımı olumsuz sonuçlar doğurmuştur. İnternetle beraber sosyal medyanın yaygınlaşması ve sosyal medya kullanıcıların artması çevrim içi ortamların iletişim, eğitim, sosyal bağlantı, kişilik gelişimi ve sorumluluk gibi olumlu taraflarının yanında diğer bireylere yönelik yalan, küçük düşürücü ifadeler, saldırganlık gibi davranışlar sosyal medya ortamında yayılmaktadır (O’Keeffe & Clarke Pearson, 2011, s. 800).

Çağımızda eğitimin teknolojiye uyarlanması ve eğitimde internetin yaygınlaşması aktif bir şekilde kullanılması öğrencilerin ve öğretmenlerin arasındaki etkileşim farklı bir konum kazanmıştır. Bu durumda bilgi kaynakları değişmiş öğretmen yerine internet bilgi kaynağı haline gelmiştir. Öğretmen böyle bir durumda rehber olmuştur. Öğrencilerin doğru bilgiye ulaşması bakımından da öğretmenlerin bilgi sahibi olması önemlidir (Akkoyunlu, 2002, s.4). Son yıllarda teknolojinin gelişmesi, çevrim içi sosyalleşmenin artması sonucu dünyada sınırlar giderek azalmaktadır. İnternet teknolojisinin ilerlemesi ve yanında getirdiği yeniliklerle insanlar arası etkileşim giderek artmıştır. Giderek yaygınlaşan internet ağı tehlikeleri de beraberinde getirmiştir. Bu tehlikelerden korunma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Teknolojinin hızla gelişmesiyle bilgisayar, cep telefonu gibi teknolojik cihazların okullarda ve birçok yerde yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Teknolojiye ulaşmanın kolaylaşması öğretmenlere önemli sorumluluk getirmiş, teknolojik gelişmelerin olumlu taraflarının

yanında teknolojiyi kullanan bireylerde sorunlara da yol açmıştır (Li, 2010, s.372). Teknolojinin farklı ve yanlış şekilde kullanılması siber şiddetin alt dallarından olan Siber zorbalığı gündeme getirmiştir (Hanewald, 2008, s. 4). 21. Yüzyılın başlarında teknolojinin gelişmesi, yaygınlaşması ve teknolojiye karşı merakı olan çocukların ve gençlerinde iletişim bakımından sorunlara yol açmıştır. Bu sorunların en önemlisi siber zorbalık problemi geleneksel zorbalık kapsamında yer alan ve son yıllarda ele alınan problemler arasında yer almaktadır (Campbell'den aktaran Bayar, 2010, s. 8).

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla zorbalığın şekli değişerek farklı bir boyut kazanmıştır. Artık var olan zorbalığı saldırgan biçimde belirlediği bireye veya topluluğa karşı gerçek dünya dışında yani sanal ortamda zarar verebilecek düzeye gelmişlerdir. İnternet veya sosyal platformlarda zorbalık, kullanıcıların artmasıyla yaygınlık göstermeye başlamıştır. Sanal ortamlarda yapılan şiddete siber zorbalık ismi verilmektedir. Teknolojinin yanında getirdiği olumsuzluklardan biri geleneksel olarak var olan zorbalık kavramı farklılaşarak teknoloji aracılığıyla zorbalık yapmayı mümkün kılan bir kavram oluşturmuştur (Ayas & Horzum, 2010, s. 3).

Siber zorbalık, dijital teknolojiler kullanılarak gerçekleştirilen zorbalıktır. Bu tür zorbalıklar sosyal medyada, mesajlaşma platformlarında, oyun platformlarında ve cep telefonlarında görülebilir. Hedef seçilen kişileri korkutmaya, kızdırmaya ya da utandırmaya yönelik olarak tekrarlanan bir davranıştır. Elektronik ya da dijital ortamda başkalarına rahatsızlık ya da zarar vermek amacıyla kişilerin ya da grupların aşağılama, iftira, dedikodu, taciz, tehdit, dışlama ve rencide etme gibi davranışlarının tümüne siber zorbalık denir. Siber zorbalık, bir psikolojik şiddet biçimidir. Paylaşımların internet ortamında hızla yayılması ise yaşanan bu psikolojik şiddeti daha da büyütmektedir. Siber zorbalık, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de giderek yaygınlaşan bir durumdur. İnternet kullanımının artması ile birlikte ortaya çıkan çevrim içi riskler arasında duygusal sonuçları açısından en yaralayıcı olanlarından birisi siber zorbalıktır (United International Children's Emergency Fund-Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu [UNICEF], 2021).

Teknolojinin hızla yaygınlaşması ve teknolojik cihazların eğitim kurumlarına da gelmesiyle okullarda teknolojik imkanlar artmış öğretmenlere yeni sorumluluklar yüklemiştir. Teknolojinin getirdiği olumlu taraflar olsa da olumsuz yönlerini de yanında getirmiştir (Li, 2010, s. 372). Siber zorbalık problemi için öğretmenlerdeki farkındalığı

oluşturmak büyük önem arz etmektedir. Öğretmenler için sorunu en aza indirmek için siber şiddet ve siber zorbalık hakkında duyarlı olmaları önemlidir. Siber zorbalığın çıktığı durumlarda olayların raporlanması ve öğretmenlerin gerekli desteği sağlayarak maruz kalan bireylere yardımcı olmalarını sağlayacaktır (Hanewald, 2008, s. 4). Genelde öğretmenler geleneksel zorbalık sorununun farkında olmalarına rağmen az sayıda öğretmen, öğrencilerin teknoloji aracılığıyla birbirine şiddet uyguladıkları düşüncesindedirler (Beran & Li, 2005, s. 3).

2018 sosyal bilgiler programı incelendiğinde programda uygulanması gereken hususlarda Siber zorbalığa da vurgu yapılmıştır:

Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018, s.10).

Çağın ilerlemesi ve bununla beraber teknolojinin hızla değişmesiyle toplum buna ayak uydurmaya çalışmaktadır. Bu değişimle beraber kişilerin teknolojiden faydalanma konusunda bilgi sahibi olması, dijital ortamlardaki haklarından ve sorumluluklarının farkında olması son derece önemlidir. Bu faktörlerin toplumun bireylerine ulaşması için sosyal bilgiler öğretmenlerinin duyarlı olması gerekmektedir. Teknolojinin ve internet kullanımının sosyal bilgiler dersinde yer alması bireylerin davranışlarına iyi yönde etki edecektir. Bunun için sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duyarlılıklarına katkı sağlanmalıdır. MEB (2018) sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilerin “bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları” (s.8) amaçlanmış olması ve bunun yanında Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının eksik yönlerini ortaya koyarak programın amaçlarının gerçekleşmesinde etkisi olacaktır.

Siber zorbalığın azaltılması, gençlerin siber zorbalık kavramını tanımaları, başa çıkma becerilerini kazanmaları ve teknolojiyi daha sağlıklı kullanabilmeleri açısından siber

zorbalık konusunda yapılacak araştırmalar önem kazanmaktadır. Bu çerçevede ele alındığında siber zorbalık eylemlerinin ortadan kaldırılabilmesi veya daha iyimser bir bakış ile en az düzeye indirgenmesinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duyarlılık düzeyi büyük önem kazanmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duyarlılıkları incelenerek teknolojinin ve sanal ortamın getirdiği olumsuzluklardan olan siber zorbalığın en aza indirilmesinde rol oynamaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu değişkenlerin belirlenmesinde alan yazından yararlanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri nedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin aile gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları günlük internete ayırdıkları zaman üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

9. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları kullandıkları sosyal medya platformuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
10. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık sosyal medyayı kullanma amacına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?
11. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri hakkında görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünyada son dönemlerde teknolojinin hızlı gelişmesi ve değişmesi sonucunda hayatımızda önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Gelişen teknoloji interneti çoğu evde yaygınlaştırmış; insanlar internet vasıtasıyla sohbet etme, zaman geçirme, alışveriş, eğitim, eğlence gibi imkanlar yakalamıştır. İnternet ve diğer teknolojik cihazların gelişmesiyle kişilerin buna olan ilgileri artmaktadır. Gençler ve çocuklar arasında da yaygınlaşan akıllı telefon, tablet, bilgisayar gibi teknolojik cihazlarla internete erişim kolaylıkla sağlanmaktadır. Hayatımızda önemli yer tutmaya başlayan internet, yanında getirdiği sosyal medya araçlarıyla kişilerin hayatında önem kazanmıştır.

Geçmişten günümüze insanlığın teknolojide ilerlemesi, devamlı olarak teknolojinin gelişmesi ve bu gelişme büyük bir ivme yakalamış hızlı bir şekilde insanlığın yaşamında büyük yer edinmiştir. Teknolojinin hayatımızın her noktasında yer edinmesi, yaşamımızda vazgeçilmez hale gelmesi, akıllı telefonların yayılması ve Millî Eğitim Bakanlığının önemli bir projesi olan FATİH projesiyle birlikte tabletin öğrenciler arasında etkin kullanımıyla internet kullanımına ulaşma imkânı kolaylaşmış ve sosyal medyayı kullanma oranı hızla artmıştır.

Yapılan araştırmalarda çoğunlukla siber zorbalık davranışları sosyal medya üzerinden yapıldığı görülmektedir. Sosyal medya kullanıcıları veya gruplar arasında yapılan

görüşme, diyaloglar gibi görünse bile bilgi, içerik, gündem sosyal medya ortamlarının artmasıyla zamanla çoğalma eğilimindedir (Kaplan & Haenlein, 2010, s.61).

Günümüzde teknoloji yetişkinleri etkilediği kadar küçük yaşlardaki bireyleri de etkilemektedir. İnternet ve teknolojiye küçük yenilikler bile hayatımızda farklı etkileri olmaktadır. Ebeveynlerin eğitim, kültür ve ekonomik seviyesi fark etmeksizin çoğu kullanılan teknolojinin etkisi altında kalarak zamanının büyük bir kısmını çevrim içi olarak geçirmektedirler. Teknolojinin imkanlarının sağladığı kolaylıklar nedeniyle küçük yaşlardaki bireyler tanımadıkları kişilerle konuşabilir, fotoğraf, ileti ve ses kayıtları yollayabilir. Bu yapılanlarla beraber bilerek veya bilmeden başkalarına siber zorbalık yapabilir veya siber mağduriyet yaşayabilir. Teknolojinin ilerlemesi yanında öğrencilerin siber zorbalığa uğrama ihtimalini yükseltmiştir. İnternetteki istenmeyen davranışlar için öğrenciler bilgilendirilerek olumlu internet davranışları hakkında duyarlılık oluşması sağlanarak teknolojinin sebep olduğu siber zorbalık ve onun getirdiği siber mağduriyetin önüne geçilmesi gerekmektedir. Yaşadığımız toplumun ihtiyaç duyduğu kişiler yetiştirmeyi hedefleyen öğretmenlerin ve eğitim kurumlarından beklenen bilgi beceriyle donatılmış, teknolojiyi kullanabilen ve öğrenmeyi öğrenmiş kişiler ortaya çıkarmak önemsenmesi gerekmektedir (Akkoyunlu & Kurbanoglu, 2003, s. 1).

Bu çalışma günümüzde teknolojinin yaşantımıza getirdiği siber zorbalık sorununun sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duyarlılıklarını ortaya çıkarılması bakımından önem taşımaktadır. Siber zorbalığa karşı duyarlılığın artırılabilmesi için sosyal bilgiler dersi kapsamında da önem arz etmektedir. Geleceğin öğretmenlerinin duyarlılık düzeyi tespit edilmiş, bu problemin önüne geçileceği ve öğretmen adaylarının duyarlılığı arttırılacağı düşünülmektedir. Bununla beraber daha duyarlı olacak olan geleceğin öğretmenleri bu sorunu azaltacak eğitimi öğrencilerine verecektir. Bu çalışma ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalığa duyarlılıkları araştırılmıştır. Tanrikulu, Kınay ve Arıca (2013) geliştirdiği “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duyarlılık düzeyini ortaya çıkarmıştır. Alan yazın incelendiğinde çoğu branş eğitimlerinde

siber zorbalığa yönelik çalışmalar mevcutken, sosyal bilgiler eğitimi alanında çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür. Siber zorbalık sorununun sosyal bilgiler eğitimi kapsamında yer almasına rağmen az miktarda çalışmanın bulunması alan açısından boşluk olduğunu göstermektedir. Geleceğin sosyal bilgiler öğretmenleri siber zorbalığa yönelik duyarlılıklarını ortaya çıkararak gerekli önlemlerin alınmasını sağlayacağı ve alandaki eksikliği kapatacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin ne durumda olduğunu gün yüzüne çıkararak literatüre ve araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

- Araştırmada kullanılan ölçeğin amaca hizmet ettiği varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan ölçeğin sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından samimi ve objektif bir şekilde cevaplandığı varsayılmıştır.
- Katılımcıların çalışmaya gönüllü olarak katkı sağladıkları varsayılmıştır.
- Yarı yapılandırılmış görüşme sorularına öğretmen adaylarının objektif cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma 2022-2023 eğitim-öğretim yılı güz dönemi ile sınırlıdır.
2. Araştırma çalışma grubundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları ile sınırlıdır.
3. Araştırma veri toplama araçlarında yer alan sorularla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Siber zorbalık: Başka bir bireyi farklı amaçlarla hedef alarak o kişiyi taciz, tehdit veya utandırma amacıyla belli platformlar üzerinden yapılan eylemlerdir (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu [BTK], 2022).

İnternet: Var olan verileri ve bilgileri bilgisayar veya birçok teknolojik cihazlar aracılığıyla aktarmayı sağlayan iletişim ağıdır (Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı [SİBERAY], 2022).

Sosyal Medya: İnternet üzerindeki belli platformlarda üyelerinin duygu, düşünce, bilgi veya farklı verileri sesli ya da görüntülü olarak başka kişilerle paylaştığı ortamdır (İnce & Koçak, 2017, s. 738).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Zorbalık Nedir?

TDK'ye göre zorbalık “zorba, gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan (kimse), müstebit, mütegalibe, despot, diktatör” şeklinde tanımlanmıştır. “Zorbaca davranışta bulunma, müstebitlik” şeklinde açıklanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y).

Zorbalık, bireylere özellikle hedef kitlesi genç, yaşça küçük, dezavantajlı durumdaki kişilere yapılan tehdit edici ve saldırgan davranışlardır (American Psychological Association-Amerikan Psikoloji Derneği [APA], 2023).

Olweus'a göre zorbalar şu şekilde açıklanmıştır;

- ✓ Çoğunlukla kurallara uymayan davranışlarda bulunur,
- ✓ Çok kolay öfkelenir ve dürtülerine göre hareket ederler,
- ✓ Hedefindeki kişilere karşı empati yapamazlar,
- ✓ Çevresindekilere karşı saldırgan bir tutum içerisindedir (Olweus, 1997, s. 502).

Yapılan çalışmalarda zorbalık eylemlerinde bulunan bireylerin farklı karakteristik özellikleri ve düşünce tarzları bulunur. Bunlar tek tipte özellikler değildir. Birçok çalışmacı tarafından ortaya koyulmuş farklı kişilik özellikleri ve düşünce yapısı belirlenmiştir. Bu

çalışmalarda zorbaların ortak kişilik özellikleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (Olweus'dan aktaran şahin & Akbaba, 2017, s. 29).

- ✓ Zorbalar dominant kişilik profiline sahiptir,
- ✓ Eylemlerinin sonuğlarını düşünmez ve öfke sorunları vardır,
- ✓ Diğer insanlara acı çektirmekten zevk alır, üstüne kontrol sağlamak ister,
- ✓ Kurallara uymak istemezler,
- ✓ Kurbanlarına sert görünür, merhamet ve empati duygularından yoksundur,
- ✓ Kişiler arası ilişkilerinde saldırgan tavırlar içindedir,
- ✓ Vurdumduymaz olup dikkati kendi üstüne çekmek isterler.

Olweus (1997)'a göre bir eylemin zorbalık sayılması için:

- ✓ Zorbalık sebebi olmaksızın kasti bir şekilde kurbanını incitmesi,
- ✓ Zorbanın sürekli olarak bu davranışlarını devamlı yapması,
- ✓ Zorba ve kurban arasında güç unsurunda dengesizlik olması (s. 497).

Zorbalığın kendini gösterme şekli ve zorba bireylerin davranışları şöyle sıralanabilir:

- ✓ Dövmek,
- ✓ Tekme ya da tokat atmak,
- ✓ Korkutmak,
- ✓ Alay etmek, kızdırmak, sataşmak, taciz,
- ✓ Lakap takmak,
- ✓ Kurbanı yönelik hakaret,
- ✓ Gerçek dışı söylenti çıkartma ve yayma,
- ✓ Kurbanı kasıtlı olarak grup dışında tutup yalnızlığa itme, oyun veya diğer etkinliklere katmamak,
- ✓ Eşyalarına zarar verme,
- ✓ Korkutarak eşya ya da parasını almak,

- ✓ Kurbanı zihinsel olarak geri olduğunu söyleyerek kötü hissetmesine sebep olmak (Fitzgerald'tan aktaran Pişkin, 2002, s.538).

Zorbalık geçmişte önemli bir sorun olarak görülmemiştir. Daha çok bireylerin hayatının geçici sıradan bir bölümü olarak görülmüştür. Böylelikle son dönemlerde bu fikir değişmiş ve zorbalık dikkat çekici bir sorun olarak görülmeye başlamıştır. Zorbalık okullarda yaygın olarak görülen eski toplumsal bir problemdir. Güç gösterisi veya kurbanına baskı yaparak bir kişinin farklı birisine zarar veren davranışları şeklinde tanımlanabilir. Bu zarar veren davranışlar zaman zaman tekrar eden, incitmeye yönelik ve kışkırtma olmadan ortaya çıkar. Zorbalık saldırganlık, vurma vb. gibi fiziksel davranışlar olabilirken alay, aşağılama, sataşma ve lakap takma gibi sözlü taciz davranışları da olabilmektedir. Zorbalık durumunda zorba ve kurban olmak üzere iki kişiden söz edilebilir. Zorbalık yaşanırken çok sayıda birey, izleyici konumunda dolaylı olarak zorbalığın içinde kendini bulabilir. İzleyiciler zorbalığa tanık olur fakat olaylara karışmayabilir. Şahit oldukları şeye dahil olurlarsa, sonraki hedefin kendilerinin olabileceklerinden endişe etmektedirler. Genellikle kendilerini zayıf hisseder ve kendisine olan güvenlerini kaybederler (Campbell'den aktaran Korkmaz, 2016, s. 78).

2.2. Siber Zorbalık Nedir?

“Siber zorbalık özellikle hedef alınan kişiye rahatsız edici mesajlar gönderilerek başka kişilere zarar vermek ya da korkutmak amacıyla yapılan çevrim içi faaliyettir” (Cambridge Dictionary, t.y.).

İnternet yoluyla tehdit, saldırgan metinler, gönderiler ve mesajların tamamı siber zorbalığa girer. Farklı bir bireye zarar vermek ya da utandırmak için hazırlanan resimler, videolar veya kişisel bilgilerin kullanılması bu tür zorbalığa girer. Çevrim içi ortamlarda yapılan zorbalık mağdur için zarar verici veya kırıcı olabilir. Genellikle kimin yaptığı bilinmez ve zorbayı bulmak zordur. Kontrol sağlanması da zorbayı bulmak kadar zordur ve mağdurla

ilgili gönderilerin kaç kişinin gördüğü hakkında bilgi sahibi olması mağdur için pek mümkün değildir. İnsanlar çevrim içi ortamlara girdiğinde durmadan zorbalığa maruz kalabilir (Ben Joseph, 2022).

Siber zorbalık yaşadığımız dönemde teknolojinin kötü amaçlarla kullanılması sebebiyle kişilerde ciddi sorunları ortaya çıkaran güncel bir problem olmuştur. Siber zorbalık; birçok çalışmacı tarafından sanal zorbalık, çevrim içi zorbalık, dijital zorbalık, elektronik zorbalık, sms zorbalığı, çevrim içi zarar verme ve internet tacizi gibi farklı isimler verilmiştir. Çalışmaların çoğunda siber zorbalık terimi kullanılmıştır (Sakallı, 2015, s. 86).

2.3. Siber zorbalık hangi şekillerde karşımıza çıkar?

- ✓ Teknolojik cihazlarla kişilerin izinleri olmadan görüntüsünü çekmek ve paylaşmak
- ✓ Çevrim içi sohbet ortamları veya sosyal ağların olduğu yerlerde kişileri rencide edici, tehdit, alay, taciz veya şiddet içeriği bulunan mesajlar atmak
- ✓ Başka birinin izni olmadan veya habersiz bir şekilde kişisel verileri sosyal medya platformlarında paylaşmak
- ✓ Sosyal medya platformlarında başkasıyla ilgili gerçek olmayan söylentiler yaymak
- ✓ Kurban hakkında aşağılayıcı web siteleri açmak
- ✓ Sahte hesaplarla kurbanın kimliğine bürünmeye çalışmak
- ✓ Bir kişiyi sosyal medya platformlarından ısrarlı olarak takip etme
- ✓ Hedef kişinin ortak tanıdıklarını manipüle ederek toplumsal olarak dışlanmasına sebep olmak (Türkiye Bilişim Vakfı [TBV], 2017).

2.4. Siber Zorbalığın Araçları

Eğitim-öğretim açısından teknolojiye bakıldığı zaman bireye çoğu bilgiyi çabucak ve doğrudan sunması, yayın imkânı sağlaması ve birçok materyal seçeneği oluşturması gibi faydaları görülmektedir. İnternet ortamında bulunan her şey yararlı olmamakla birlikte

bireylerin bu imkânı yanlış ve takip edilemeyecek şekilde kullanımıyla sorunları beraberinde getirmektedir. Gelişimsel olarak bakıldığında ergenlerin teknolojiyle içli dışlı olması, teknolojinin hız ve erişilebilirlik bakımından kolaylık sağlaması, zorbalığın bu imkanları kullanarak kim olduğunu gizleyebilmeleri istenmeyen davranışları arttırmaktadır (Elmas, 2016, s. 19).

Bir kavram olarak siber zorbalığın ne olduğu tartışılırken çoğunlukla çalışmaların ortak noktası olan belli boyutları olduğudur. Siber zorbalık davranışı için öncelikle bilgisayar, cep telefonu, tablet, wi-fi, dijital kamera ya da farklı teknolojik cihazlarla yapılabilmektedir. Olumsuz bu davranışı yanında getiren bu teknoloji, doğası gereği mağduriyetin oluşmasına ve tekrarlanmasına olanak verir. Yaşantımızda kullandığımız bu cihazlar zarar verici dijital içeriği arttırmayı ve yayılması konusunda kolaylık sağlar (Patchin & Hinduja, 2012, s. 14). Siber zorbalık eylemleri; anlık mesajlaşma (Messenger, WhatsApp), E-posta ve akıllı telefonlar aracılığıyla yapılırken bunun yanında sosyal medya platformları (Facebook, YouTube, Twitter-X, Instagram, Snapchat, TikTok), canlı sohbet ortamları, online oyunlar, forum siteleri aracılığıyla da yapılmaktadır (İğdeli, 2018, s. 27).

2.5. Siber Zorbalığın Türleri

Siber zorbalığın farklı türleri tipik olarak şunlardan oluşur: Çevrim içi iletişim araçlarını kullanarak kışkırtıcı bir üslupla tartışma yaratmak, tehdit dolu mesajlar göndermek, kötü niyetli yazılımlarla iletişim araçlarını ele geçirmek, çevrim içi ortamda dedikodu yaymak, başkalarına ait video, görsel ve benzeri içerikleri izinsiz biçimde çevrim içi platformlarda paylaşmak, kişileri kasıtlı olarak dijital ortamlardan dışlamak, bireylerle ilgili bilgileri tehdit unsuru olarak kullanmak ve kişilere ait cinsel içerikli veri, fotoğraf, video gibi materyalleri çevrim içi dosyalarda paylaşarak istismara açık hale getirme ve tehdit etme şeklinde görülmektedir (Toprak, 2022, s. 12).

Walker (2009) siber zorbalığın türlerini aşağıdaki başlıklar altında açıklamıştır.

2.5.1. Çevrim İçi Kavga Etme

Dijital platformlarda agresif ve hırçın bir üslupla gerçekleştirilen çekişmeleri kapsayan ifadelerdir.

2.5.2. Siber Zarar Verme veya Taciz

Saldırgan bir tavırla küfürlü ve aşağılayan mesajlar yollama, kişiyi telefonla arayıp sessiz kalma, tehdit etme ve ürkütücü mesajlar gönderme, kişiyle olan bu mesajları çevrim içi herkesin ulaşabildiği sohbet odalarında kurbanı ifşa etme, kişinin güvenliğini tehlikeye atan farklı çevrim içi etkinliklere katılmak, mağdurun endişe düzeyini arttırmak, virüsler göndererek casus yazılımlarla mağduru takip etme eylemlerini içerir.

2.5.3. İftira

Siber platformlarda birini itibarsızlaştırma, kişinin sosyal çevresindeki saygınlığını zedelemek amacıyla hakaret içerikli gerçek dışı söylentiler yaymak.

2.5.4. Başka Kimliğe Bürünme

Bir kişinin hesaplarının parolasını çözerek izinsiz giriş yapma ve kişinin adına diğer insanlara rahatsız edici içerikler paylaşarak, kişinin çevresindeki itibarını zedeleme, olumsuz durumlar yaşamasına sebep olacak ve ruhsal durumunu etkileyecek iletiler göndererek kişinin yerine geçme eylemidir.

2.5.5. Başkasının Bilgilerini İnternet Ortamında İzinsiz Kullanma

Kişiye ait gizli bilgilerin veya utanmasına sebep olacak verilerin dijital platformlarda ifşa edilmesi, özel fotoğrafların ve videoların kablosuz ağlar veya iletiler aracılığıyla bir

cihazdan başka bir cihaza göndermesi, web sitelerinde yayımlaması veya herkesin erişimine açık paylaşım sitelerinde paylaşılmasıdır.

2.5.6. Happy Slapping

Fiziki saldırıların akıllı telefon ya da farklı teknolojik aletlerle kaydedilip bu kayıtların diğer insanlara gönderilmesi.

2.5.7. Siber Dışlama

Kişinin çevrim içi ortamlarda bilerek ve isteyerek ayrımcılığa maruz bırakılması.

2.5.8. Manipülasyon

Siber zorbanın hedefindeki kişiye ait bilgileri ifşa etmesi ve yüz yüze buluşma talepleriyle baskı yaparak ya da mağduru tahrik edecek eylemlerde bulunarak onu yüzleşmeye zorlaması.

2.5.9. Cep Telefonu Mesajı Aracılığıyla Cinsel İçerik Paylaşımı

Başkalarına müstehcen fotoğraflar gönderme, başka birinden müstehcen fotoğraflar alma ve kendisine gönderilen müstehcen fotoğrafları başkalarına teknolojik cihazlar aracılığıyla iletme eylemlerini içerir (Walker, 2009, s. 37-39).

2.6. Siber Zorbalık Davranışları

Bu bölümde siber zorbalık davranışlarına ilişkin; gizliliğe saldırı, taciz, takip, komplo, dışlama, sömürü ve gözdağı kavramlarına değinilmiştir.

2.6.1. Gizliliğe Saldırı

Belli amaçla seçilen kişilerin veya tesadüfi seçilen insanların kişisel verilerini farklı tekniklerle ele geçirmektir. Bu eylemler arasında e-posta ve sosyal medya hesaplarının şifresini öğrenmek, kişinin elektronik cihazlarını izni olmadan kullanma, kurbanın kişisel verilerini, bilgilerini ve belgelerini ifşa ederek bunları kendi çıkarı için kullanma, banka hesap bilgilerini çalmak, internet üzerinden kişinin sosyal medya hesaplarından bilgilerini almak gibi davranışları barındırır.

2.6.2. Taciz

Saldırgan ve rahatsız edici bir yaklaşımla, önceden belirlenen kişilere tekrarlı mesajlar göndermek, sosyal platformlardan doğrudan mesaj göndermek, cinsel içerikli fotoğraflar talep etmek, topluluklara yönelik ayrımcı, hakaret içerikli ifadelerde bulunmak, kişileri ve kurumları hedef alarak karalamaya yönelik eylemlerde bulunmak gibi davranışlar çevrim içi taciz eylemlerinin bir parçasıdır.

2.6.3. Takip

Kurbanın sosyal medya üzerinden yaptığı eylemleri devamlı olarak takip etmek ve kontrol etmektir. GPS ile kişinin konumunu tespit etmek, tekrarlı ve ısrar ederek aramak, aramalarına dönüş olmadığında öfkelenmek gibi eylemler burada sınıflanmaktadır.

2.6.4. Komplo

Kurban adına gerçek olmayan hesaplar açmak, açılan bu hesaplarla dolandırıcılık yapılması, kurbanın hesaplarının kapatılmasının sağlanması, kurbanın yakın çevresiyle etkileşime geçilmesi, mağdurun kimliğine bürünerek kişi, kurum ve kuruluşlara hakarete

bulunmak, gerçek dışı söylemler ve nefret söylemlerinde bulunmak, kadınlara yönelik gizli görüntü alınması gibi eylemlerdir.

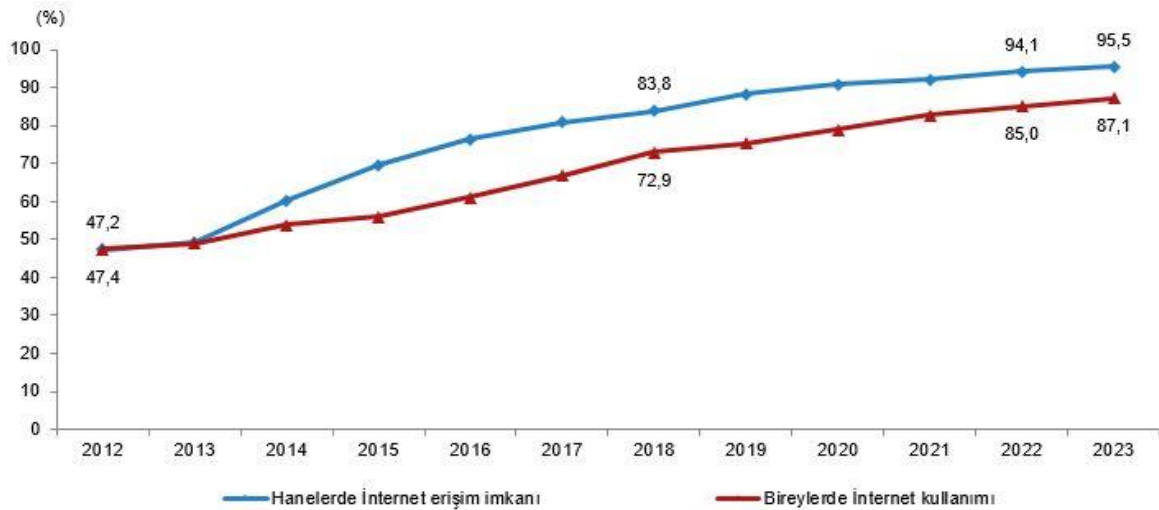
2.6.5. Dışlama

Çevrim içi sohbet odalarından mağdurun isteği ve haberi olmadan çıkarmak, sanal topluluklardan izole etmek, olay, etkinlik veya belirli durumlar ile ilgili bilgilendirmemek gibi eylemlerdir.

2.6.6. Sömürü ve Gözdağı

Zorba ve mağdur arasında yaşanan durumda, mağdurun izni veya onayı olmadan toplanan dokümanlar, kayıtlar ve görüntünün ikili ilişki süresi boyunca veya sonraki aşamalarında kötü niyetli olarak tehdit ve şantaj amaçlı yapılan davranışlardır (Kaygısız, 2020, s. 165).

2.7. İnternet ve Siber Zorbalık İlişkisi

Şekil 1. Hanelerde internet erişim imkânı ve bireylerde internet kullanımı. (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023).

Şekil 1'deki grafik TÜİK'in bilişim teknolojisi araştırması sonucunda; 2023'te hanelerin %95,5'inin evden internete ulaşma olanakları olduğu tespit edildi. 2022 yılında bu sayı %94,1 olarak bulundu. İnterneti kullanım miktarı, 16-74 yaş aralığındaki kişilerde 2022 senesinde %85 civarı bulunurken 2023 senesinde %87,1 olarak tespit edildi. İnternet kullanan erkek oranı 2023 senesinde %90,9 oranına ulaşırken kadın kullanıcılar ise %83,3 olarak tespit edildi. Katılımcılar kişisel verilerin kontrolünü sağlamak amacıyla farklı yöntemler denedi. Son dönemlerde İnternet kullanan bireylerin kişisel verilere erişimi yönetmek amacıyla en fazla tercih ettikleri yöntem %41,8 ile web sitelerinin kişisel verilerin güvenliğini sağlama konusunda sahip olduğu özellikleri kontrol etme oldu. Bunu %36,2 ile kişisel verileri reklam amaçlı olarak paylaşımına izin vermeme ve %31,1 ile kişisel verileri vermeden önce web sitesinin veya uygulamaların gizlilik politikasını okuma takip etti (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023).

İnsanların bilgiye ulaşması, kendini rahatça ifade edebilmesi, kişiliklerini keşfetmesi, eğlenme, başka kişilerle rahatça iletişim kurma ve farklı insanlarla etkileşime geçme imkânı olarak tanımlanan bilgi teknolojisi, sosyal ortamların ve web 2.0 teknolojisindeki ilerlemelerle hayatımızda yer edinmiştir. Hayatımızda yer edinen bu teknolojiler bazı imkanlar oluştursa da farklı negatif durumlara da neden olmaktadır (Önal, Önal & Çakır, 2020, s. 23).

Teknolojinin ilerlemesiyle kitle iletişim aracı olarak yeni teknolojik cihazlar ve sosyal platformları yaygınlaştırmaya başlamıştır. Bu teknolojik gelişmeler yanında birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Teknolojinin iyi niyetli kullanımı bireyler arasındaki bağları güçlendiren, iletişimi kolaylaştıran pozitif özellikler barındırırken, kötü niyetli kullanımlar kişilere tehdit haline gelen ve zarar veren olumsuz özellikleri ortaya çıkarır. Bu olumsuzluktan biri de siber zorbalıktır. Teknolojik cihazların ve sosyal medyanın kötüye kullanımı sonucunda ortaya çıkan zorbalık türüdür. Bu zorbalık türünün etkileri teknolojiyle beraber artmaktadır (Kalafat, 2021, s. 10).

Chadwick (2014)'e göre internet ortamında duyarlı olunması gerekenler aşağıda ifade edilmiştir:

Çevrim içi platformlarda özellikle sosyal medyada paylaşılan kişisel bilgilerin kimlerin eline geçebileceği konusu önemsenmelidir. Çünkü kişisel bilgilerinin üçüncü kişilere geçme ihtimali bulunmaktadır. Sosyal medya mecralarında paylaşılan içeriklerin ve görsellerin tamamen ortadan kaldırılmasının zorluğu hakkında bilinçlendirilmek önemlidir. Bu yüzden çevrim içi mecralarda yapılan paylaşımlar, bu durum dikkate alarak yapılmalıdır.

- İnternet üzerinde üye olunan e-posta, web siteleri, sosyal medya platformları vb. gibi yerlerde hesap şifreleri başkalarıyla paylaşılmamalıdır.
- İnternet üzerinde küfür ve hakarete bulunan kişilerle iletişim kesilmelidir.
- Başkasının görmesini istemediği görsellerin kişiden bağımsız olarak yayılabileceği ihtimali farkında olunmalıdır.
- Tehdit edilme ihtimalinin olduğu kişilerle etkileşime geçilmemelidir.
- Kendisiyle ilgili gerçek dışı bilginin olması durumunda yapılması gerekenleri bilmelidir (Chadwick, 2014, s. 25).

2.8. Siber Zorbalığın Etkileri

Günümüzde teknolojinin yan etkilerinden biri olan siber zorbalık eylemlerinden en büyük etkiyi gören, farklı bir ifadeyle en çok mağduriyet yaşayan kitle gençlerdir. Bunun en büyük sebebi diğer yaş gruplarına göre teknolojiyle daha içli dışlı olmalarıdır. Siber zorbalık eylemlerinden toplumun belirli bir kısmı değil, dijital teknolojilerle etkileşim halinde olan pek çok kişide de gözle görülür etkisi bulunmaktadır. Bireyi her yönüyle etkileyen siber zorbalık özellikle kaygı ve korkularda artışa sebep olarak yaşam standartlarında düşüşe sebep olmaktadır (Bayram & Saylı, 2013, s. 108).

Siber zorbalık davranışlarında, kurbanlar çoğunlukla direkt şiddet ve fiziksel zarar tehdidiyle karşı karşıya kalır ve aynı zamanda herkesin erişebildiği yaygın platformlarda aşağılanır veya utandırılırlar. Yaşanan bu durumlar mağdurlarda psikolojik, fiziksel, duygusal ve sosyal olarak derin izlere sebep olmaktadır (Patchin & Hinuja, 2006, s. 149; Bailey, 2013, s. 1). Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde akademik başarısında düşüş, uyku problemleri, yalnız kalamama ve en tehlikelisi intihar düşüncelerinin ortaya çıkmasıdır (Kestel & Akbıyık, 2016, s. 855).

Siber zorbalık ciddi duygusal sorunlara sebebiyet verebilir. Geleneksel zorbalıkta kişiler çoğunlukla depresyon, kaygı, özgüven kaybı, fizyolojik sorunlar, odaklanma problemleri, akademik başarıda düşüş ve okuldan uzaklaşma gibi sorunlar gözlemlenmektedir. Siber zorbalığın hedefi daha fazlası olmasa da yine de birey psikolojik zararlar görebilir. Bireyi kırarak duyular geniş bir alanda ve anlık olarak aktarılır. Bu yayılan paylaşımın kaldırılması mümkün olmayabilir. Siber zorbalığın kurbanları saldırganın kim olduğunu belirlemede zorlandıklarından dolayı hem çevrim içi hem de gerçek hayatta sosyal çevrelerini daha dikkatli bir şekilde gözden geçirme ihtiyacı hissedebilir. Siber zorbalık, fiziksel zorbalıktan daha tehlikeli olabilir. Çünkü kişiler bu davranışlarının sonuçlarının onlara zarar vermeyeceğini düşünür ve hayatın içinde yapamayacağı davranışları dijital ortamda yapar ve söyler. Belli durumlarda ise siber zorbalık yapısal bozukluklara, şiddet ve yaşamına son verme gibi durumlara da sebep olabilir (Feinberg & Robey'den aktaran Yıldırım, 2023, s. 2).

Tablo 1

Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Psikolojik, Sosyal ve Akademik Etkileri

Psikolojik Etkileri	Sosyal Etkileri	Akademik Etkileri
Üzüntülü olma	Öz saygının düşmesi	Okula gitmekten korkma
Yoğun bir stres yaşama	Akran ilişkilerinde çatışma	Öğrenmede sorun yaşama
Kendini değersiz hissetme	Başkalarına güvenmeme	Okuldan kaçma
Kendisi hakkındaki bilgilerin öğrenilmesinden utanma	Arkadaşlık ilişkisi kurmada güçlük çekme	Ders başarısının düşmesi

Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.

2.9. Siber Zorbalık ve Sosyal Medya İlişkisi

Sosyal medya platformlarının sınırsız miktarda insana erişme imkanının bulunması ve zaman tanımadan ulaşma olanağı sağlaması, bu yüzden kısa zamanda siber zorbalığa birçok insan şahit olmuştur. Bu olay siber zorbalığın takibinin zorlaşmasına neden olması kadar mağdur olan bireylerin bu zorbalığa karşı koymasını engellemektedir. Siber zorbalığın yapıldığı platformlarda yapılan paylaşımlar (fotoğraf, yorum vb.) şikâyet edilmediği sürece paylaşım kontrollü bir süreçten geçmemektedir. Bundan dolayı platformlarda sürekli hakaret, alay, ifşa paylaşımı ve yorumlar etkileşime geçmektedir. Siber zorbalık davranışını yapanlar farklı sahte hesaplar üzerinden kimliklerinin ortaya çıkmasını zorlaştırmakta ve siber zorbalığın yayılmasını teşvik etmektedir (Yaşa & Pınarbaşı, 2018, s. 506).

Karşı tarafı rencide edici (hakaret, tehdit, iftira vb.) paylaşımların sosyal medya uygulamalarından kaldırılarak veya hukuki önlem olarak önüne geçilmesi gerekir. Eğer bu tür içerikler farklı bir sosyal medya üyesi tarafından yapılmışsa içeriğin kaldırılması için iki farklı yol izlenebilir. İlk olarak içeriği paylaşan kişiyle konuşarak paylaşımın silinmesi istenebilir. Diğer seçenek ise sosyal medya platform destek sağlayıcısından içeriğin hak ihlali olduğunu belirterek kaldırılması talep edilebilir. Başka bir alternatif ise biraz daha zor olup çoğu platform mahkeme kararı olmadan kaldırılması istenen paylaşımı silmemekte hatta mahkeme kararı olması bile silmesine yeterli gelmemektedir (Kırık, 2018, s. 330).

Dijital iletişim ve bilgi transferinin son dönemlerde bilgisayar destekli olarak gelişmesiyle insanlar sosyal etkileşim, öğrenme ve eğlenme tarzlarını farklılaştırmıştır. Özellikle sosyal platformlarda ani artış önemli sebeplerindedir. İletişim araçlarının kullanımı ve kolaylıkla ulaşılması, yaygınlığının artması, e-posta, internet ağları, mesajlaşma, sosyal platformlar, blog ve paylaşımlar da artış kaydedilmiştir. Bu tip araçlar küçük yaştakilerin ve gençlerin toplumsal hayatlarında endişe verici bir teknoloji olarak görülmektedir. İnternet bir taraftan birçok kişinin kendi gelişimine katkı sağlayan imkanlar sağlamaktadır. Yetişkinlerin

dışında çocuk ve gençlerin kendilerini fark etmeleri, eleştirel düşünerek kimliklerini fark etmeleri, bilgiye kolaylıkla erişme durumu, akademik açıdan katkı sağlamakta ve farklı kültürlerle bağ kurmasını sağlamaktadır. Bu durumun tamamen faydalı ve olumsuz etkisinin olmadığı fikri barındırırken, kişilerin önceki yıllara göre siber ortamlarda çok fazla zaman harcadığı, potansiyel suça ve siber risklere yakalanma ihtimali önemsenmemektedir (Mishna, Saini & Solomon, 2009, s. 1223).

İnternetin etkileşim kısmı incelendiğinde bu platformun diğer dijital iletişim araçlarından ayıran en belirgin özelliği iletişim kaynağı ile alıcı arasındaki kanalda karşılıklı aktif bir etkileşime olanak sağlamasıdır (Güven, 2017, s. 184). Bundan dolayı dijital platformların kullanımı internette gezilen web siteleri veya internet hizmetinin kullanım amacına göre siber zorbalığa uğrama ihtimali olması ve siber zorbalığa sebep olma riskinin artması önemli nedenler arasında gelmektedir.

Siber zorbalık sosyal medya uygulamalarının türüne göre de farklılık gösterebilir. Bu platformların tasarım durumuna göre farklı türde siber zorbalık davranışı gösterebilmektedir. Örnek olarak X (Twitter) uygulaması kişilerin kendilerini ön plana attığı, takip, etkileşim, izlenme amaçlarıyla farklı paylaşımların yapıldığı bir çoklu medya platformudur. X uygulaması hem kişilerin üretebildiği aynı zamanda tüketebildiği bir ortamdır. Bu platformda üretmek bireyler için pozitif getirileri söz konusudur. Bu pozitif getiriler yanında negatif getirileri de bulunmaktadır. Platform içinde kişilerin nefret söylemlerinde bulunması ve şiddet yanlısı söylemler barındırması siber zorbalığa teşvik etmektedir (Yaşa & Pınarbaşı, 2018, s. 505).

Türkiye’de insanların en çok tercih ettiği sosyal medya platformlarına bakıldığında %84,9 WhatsApp, %69 YouTube ve %61,4 Instagram uygulamaları olduğu tespit edilmiştir. En çok kullanılan sosyal medya platformları cinsiyete göre bakıldığında erkekler %88,7 WhatsApp, %72,6 YouTube ve %63,5 Instagram platformları iken, kadınların tercih ettikleri arasında %81,7 WhatsApp, %65,4 YouTube ve %59,3 Instagram platformları tercih ettiği belirtilmiştir. (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023).

2.10. Sosyal Medya Araçları

Zorbalık kavramına bakıldığında klasik zorbalık özelliklerini de taşıyan siber zorbalık donanım veya yazılım kaynaklı olabilir. Siber altyapının ilk zamanlarından web 1.0 teknolojisiyle siber zorbalık eylemleri ağ saldırıları, DDoS saldırıları, virüsler, truva atları v.b. ağ akışına zarar veren, amacı kişilerin bilgisayarına zarar verme ve internet ağına müdahale etme hedefleriyle bu davranışları gerçekleştiriyordu. Gelişen teknolojiyle web 2.0 uygulamaları aktif hale geldi. Bu teknolojiyle anlık etkileşimli olarak kullanıcılar kendi içeriğini üretebilmeye başladı. Bununla birlikte siber zorbalık davranışları çoğalmaya başladı. Akıllı telefonların artması, internet altyapısının gelişmesi ve cihazlardaki kamera teknolojisinin gelişmesi farklı tiplerde siber zorbalık eylemleri ortaya çıkardı. Yeni davranışları ortaya çıkaran bu teknolojiler akıllı telefonlar, e-posta, bilgisayar, siteler, sosyal medya platformları, forum siteleri bloglar, anlık etkileşimli uygulamaların yazılımları siber zorbalığın önemli sağlayıcısı olmuşlardır (Kaygısız, 2020, s. 164).

2.11. Geleneksel Zorbalık ve Siber Zorbalık İlişkisi

Geleneksel zorbalığın ayrı bir versiyonu olan siber zorbalık, geleneksel zorbalığın çevrim içi dünyadaki farklı bir yansıması olarak ortaya çıkar. Bu durumda siber zorbalık yaşamış bir kişinin normal yaşamda da geleneksel zorbalığa denk gelmiş olduğu tahmin edilmektedir (Myers & Cowie, 2019, s. 1-2). Siber zorbalık geleneksel zorbalıktan farklı olarak, saldırganın kimliğini gizleyebilmesine imkân verir. Anonim olarak bu davranışı yapan kişi, hedefindeki kişinin fiziksel tepkisini göremediği için kurbanına kolaylıkla kırıcı eylemlerde bulunma fırsatı verir (Donegan, 2012, s. 34).

Geleneksel zorbalığın bireyler üzerindeki ruhsal ve duygusal etkisi siber zorbalık eylemleriyle benzerlik taşır. Aralarındaki ayırıcı özellik ise geleneksel zorbalık okul dışı zamanlarda sona erebilirken, siber zorbalık çevrim içi olunan her zaman yaşanabilir. Siber zorbalık herkesin etrafını ağ gibi saran teknoloji desteğiyle maruz bırakmaktadır. Siber

zorbalığı yapan kişileri yakalamak veya peşine düşmek geleneksel zorbalığa göre daha zor bir işlemdir. Kişiler siber zorbalığa maruz kaldığında çoğunlukla zorbanın kimliği bilinmemektedir (Chadwick, 2014, s. 2).

Siber zorbalık davranışlarında zorbanın kim olduğu belli olmadığından ötürü bu kişi defalarca aynı davranışı yapabilir ve hedefindeki kişinin tepkilerini göremediği için geleneksel zorbalığa göre kendini kurbanın yerine koyma ihtimali pek yoktur (Slonge & Smith, 2008, s. 148).

Geleneksel zorbalık ve siber zorbalık ilişkisine bakıldığında bu iki zorbalık türü hedefindeki kişilerde verdiği yıkımın ortak tarafları bulunur. Bu iki şiddet türünün yarattığı etki aynıken yapılma yöntemleri birbirinden farklıdır. Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan farklılaştıran en önemli faktör kurbanına ve hedefindeki toplulukta oluşturacağı etkiyi birçok kişinin hayatında olan teknolojik araçlarla yapabilmesidir. Geleneksel zorbalık fiziksel olabilirken siber zorbalıkta doğrudan değil teknolojinin yardımıyla dolaylı olarak yapılabilmektedir. Fiziki olarak yapılan geleneksel zorbalık kimin yaptığı kolayca tespit edilebilir. Fakat sanal yollu yapılan zorbalığın kim tarafından yapıldığının tespit edilmesi çok daha uğraştırıcıdır. Siber zorbalar farklı sahte hesaplarla kendisini saklayabilirler (Baykal, 2016, s. 8-9).

2.12. Siber Zorbalık ve Eğitim İlişkisi

İyi bir okul ortamının verimi son yıllarda yapılan çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır. Yapılan çalışmalar siber zorbalığa denk gelen bireylerin (hem davranışı yapan hem de kurban olan) buldukları okulda siber zorbalığa maruz kalmayan öğrencilere göre okul ortamını daha kötü algılamaktadır. Okul ortamında olması gereken aidiyet, bağlılık, sağlıklı akran ilişkisi, güvenli ve saygılı bir okul ortamının oluşturularak yaygınlaşması bireyler için hayati bir öneme sahiptir. İyi bir okul ortamı zorbalık veya diğer olumsuz davranışların azalmasını teşvik edecektir. Böyle bir yerde öğretmenler sağlıklı bir ortam sağlayarak öğrencilerde

olumlu bir benlik algısı ve motivasyon gelişimlerini destekleyecektir. Okulda öğrenciler ve görevlilerin olumsuz davranışların kabul edilmediği bir ortam oluşturmak veya bu konuda motive etme üzerinde durulması önemli bir etkidir. Olumlu bir okul ortamında öğrenciler doğru davranışların neler olduğunu farkındadırlar. Sağlıklı bir okul ortamı oluşturan öğretmenler, okulda ve sanal ortamlarda yapılabilecek istenmeyen davranışları engelleyebilmektedir (Hinduja & Patchin, 2022, s. 7).

Siber zorbalığı engelleyecek önemli adımlardan biri okulun alacağı önlemlerden geçer. Okul içinde herkesin bu konu hakkında eğitilmesi gerekir. Öğrencilerin zorbalık davranışlarının doğru olmadığını bu olumsuz davranışların bir cezasının olduğunu belirtmesi sağlanmalıdır. Bu eğitim sağlanmasında müfredat içerisinde siber iletişimle ilgili konuların sorgulanmaya açık hale gelmesi gerekir. İstenen internet davranışlarının okullarda arttırılması için çaba harcanması gerekir. Öğrencilere olumlu davranışların belirtilmesi ve önemli kuralları tanıtarak okul panolarına, bilgi köşeleriyle öğrenciler bilinçlendirilmelidir (Hinduja & Patchin, 2022, s. 6).

Siber zorbalık son dönemlerde dikkat edilmesi gereken ciddi bir sorun haline geldi. Siber zorbalık öğrenciler için ortaya çıkaracağı tehditlerden ötürü bununla alakalı müdahalede bulunarak bilinçli öğrenci oluşturabilecek kişiler ise öğretmenlerdir. Öğrencilerin olumsuz siber tecrübelerine destek olunması ve bu konuda okuldaki danışmanlara yönlendirilmesi gerekir. Bazı çalışmalar siber zorbalığı evsel bir sorun olarak görmektedir. Bu sorunu küçük bir problem olarak görmek maruz kalan kişilerin yaşadığı zorluğu arttırabilmektedir. Öğretmenler bu konuda öğrencilerine yardımcı olmaya, bu sorunun önüne geçilmesine, ciddi durumlarda müdahale edilmesi gibi yaklaşımları kullanma ve en önemlisi de öğrenci ve ailelerinin bu konuda eğitim alması konusunda yardımcı olunması gerekir (Florang, 2020, s. 16).

Öğrenciler siber zorbalığa karşı yeni beceriler kazanma ve güvenliğini sağlayacak stratejiler ortaya çıkarmadan bu zorbalığa karşı baş edememektedir. Okul ortamında

yaygınlaşan siber zorbalık istenmeyen davranışlara sebep olmaktadır. Daha önce öğrencilere verilen destek yetersiz olduğu için bu zorbalık engellenememiştir. Okullardaki anlayış eksikliği, ceza korkusu gibi etkenler mağdurların bu konuda konuşmak istememesine sebep olmuştur. Bu durum siber zorbalığın önüne geçilmesini zorlaştırmıştır. Örnek olarak siber zorbalıktan haberi olan yetkili kişiler, bireyin yaşadığı zorbalığın etkisi görmezden gelmekte ve bu durum daha fazla sorunu beraberinde getirmektedir (Florang, 2020, s. 5-6).

2.13. Sosyal Bilgiler ve Siber Zorbalık İlişkisi

Dijital cihazların ve internetin artık her evde yaygınlaşması, hayatımızda köklü değişikliklere sebep olmasından dolayı çoğunlukla pozitif yöndeki değişimlere odaklanılmaktadır. Bireylerin hayatını kolaylaştırması, üretim faaliyetlerinde artışı olması, eğitim ve sağlık alanlarında faydalı hizmetlerinden söz edilebilir. Fakat buz dağının görünmeyen kısmında internetin yaşamımızda oluşturduğu birtakım kötü yanlarını da getirmiştir. Teknolojinin en çok etkilediği alanlardan biri kuşkusuz eğitimidir. Son dönemlerde bireyler okulları tanımadan önce ilk olarak teknolojiyle tanışır. Bu yüzden eğitimle beraber harekete geçerek bireyler birer dijital vatandaş olarak yetiştirileceği ve siber problemler karşısında farkındalık oluşturulmasının sağlanması gerekmektedir (Kara & Atasoy, 2019, s. 138-139).

Sosyal bilgiler dersi bireylerin iyi birer vatandaş olarak yetişmesi açısından önemli derslerin başında gelmektedir. Dijital dünyada sınırların olmamasından dolayı amaçlanan insan profilini oluştururken, bireyleri küresel bir vatandaş olarak yetiştirmek kadar önemli bir hedef ise dijital teknolojiyi başkalarına zarar vermeyecek şekilde belli sınırlamalar içerisinde kişilerin kullanımı teşvik edilme amacı gütmelidir (Arslan, 2016, s. 46).

Güncellenen 2018 Sosyal Bilgiler Eğitim Programı gelecek ile geleneklerin sentezlenmesi amacıyla aralarında bilgi, beceri ve değerlerin tek çatı altında bir arada sınıflandırıldığı 7 öğrenme alanı ile güncellenmiştir (Taş & Kıröğlü, 2018, s. 702).

Türkiye yeterlilikler çerçevesindeki anahtar yetkinliklerden biri olan dijital yetkinlik kapsamında;

İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir (MEB, 2018,s. 5).

Bu şekilde sosyal bilgiler öğretim programında önemi vurgulanmıştır.

2018 Sosyal bilgiler öğretim programında sosyal bilgiler öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar kısmında bulunan

Son yıllarda dijital teknolojiye bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir (MEB, 2018).

maddesi verilmiştir. Her ne kadar siber zorbalığın bilinçlendirilmesine yönelik olumlu bir adım atılmış olsa da öğretmenlerin ne gibi etkinlikler yapabileceğine yönelik eksiklik bulunmaktadır. Bu konuda program biraz daha yüzeysel kalmıştır. İnternetin ve dijital teknolojilerin kişi üzerinde olan etkilerine, sanal ortamlarda olması gereken ahlaki sorumluluklar, sanal ortamda bireylerin sahip olduğu haklara, paylaşılan gönderilerin bıraktığı izlere, bu sorunla ilgili neler yapılabileceğine yönelik programda gerekli maddeler bulunmamaktadır. Kara ve Atasoy (2019) yaptıkları çalışmada dijital vatandaşlık anlamında da sosyal bilgiler öğretim programının yetersiz olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

2.14. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili ulusal ve uluslararası olmak üzere yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.14.1. Türkiye’de Siber Zorbalık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Manap (2012) “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği” yüksek lisans tezinde ortaokul öğrencilerinin birçok değişkene göre siber zorbalık düzeylerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma Samsun ilinde yapılmış Arıcak, Kınay ve Tanrikulu (2011) tarafından geliştirilen siber zorbalık ölçeğini kullanmıştır. Verilerin analizi için SPSS 17 programı kullanılmış, Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testleri uygulanmıştır. Sonuç olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorbalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Serin (2012) “Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri” doktora tezinde ergenlerde siber zorbalık /siber mağduriyet yaşantılarını ve bu davranışlara ilişkin öğretmenlerin ve eğitim yöneticilerinin farkındalık düzeylerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma İstanbul ilinde ortaokul öğrencilerinde, müdür, müdür yardımcıları ve öğretmenler üzerinde yapılmıştır. Araştırma deseni, ilişkisel tarama deseniyle yapılmıştır. SPSS 17 programı kullanılmıştır. Betimsel istatistik analizlerinin yanı sıra ilişkisiz örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin %26,52 oranında siber zorbalığa karıştıkları görülmüştür. Öğrencilerin %9,42 siber zorbalık yaptıkları, %11,79’unun siber mağdur oldukları ve %5,31’inin ise hem siber zorba hem de siber mağdur oldukları bulunmuştur. Eğitim yöneticilerinin ve öğretmenleri çoğunluğunun Siber zorbalık kavramını daha önce duydukları fakat bununla ilgili çalışma yapmadıkları ortaya çıkmıştır.

Uysal, Duman ve Yazıcı (2014) “Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları ve Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinin Bazı Psikometrik Özellikleri” adlı makalede öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarını cinsiyet ve bölüm değişkenleri açısından incelemeyi amaç edinmiştir. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tanrıku, Kınay, Tanrıku ve Arıcak (2013)’ın Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde “Mann Whitney U Test” ve “Doğrulayıcı Faktör Analizi” ile verilerin analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu bölüme ve cinsiyete göre farklılık göstermediği belirtilmiştir.

Dikmen (2015) “Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz-Yeterlilik Algıları ile Siber Zorbalık Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlilik algıları ile siber zorbalık duyarlılıkları arasındaki ilişkiyi inceleme amacıyla yapılmıştır. İstanbul ilindeki 6 farklı Üniversitede öğrenim gören 352 BÖTE öğretmen adayından veriler toplanmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmış, Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı t-testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Tek yönlü (One way) Anova testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Tukey Post Hoc testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda bilgisayar kullanımına ilişkin özyeterlilik algı düzeyi yükseldikçe siber zorbalığa yönelik duyarlılığın arttığı belirlenmiştir.

Sakallı (2015) “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimlerinin belirlenmesi; adayların dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin ortaya çıkartmaya çalışılmıştır. Genel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Ayrıca sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki çalışıldığı için ilişkisel tarama yöntemi de kullanılmıştır. Sınıf öğretmeni

adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkide oluşturulan korelasyon incelemesinde, orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Fırat ve Ayran (2016) “Üniversite Öğrencileri Arasında Sanal Zorbalık” adlı çalışmada üniversite öğrencilerinin sanal zorbalığa maruz kalma seviyeleri, sanal zorbalığı uygulama düzeyleri ve bunların demografik değişkenlerle ilgisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı yöntemle yapılan çalışma 2013-2014 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde bir devlet üniversitesinde birinci öğretimde öğrenim gören 6.625 katılımcıdan veri alınmıştır. Evrenden örneklem seçimine gidilmemiş ve ulaşılabilen 1.864 öğrenci çalışma kapsamına alınmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu ve Sanal Zorba/Kurban Ölçeği ile toplanmıştır. Öğrencilerden toplanan anket formları SPSS 22.0 programında bilgisayara yüklenmiş ve istatistiksel analiz işlemleri yapılmıştır. Verilerin analizinde yüzde dağılımları, korelasyon, Kruskal Wallis, Mann Whitney U ve Cronbach Alfa analiz testleri kullanılmıştır. Sonuç olarak ilköğretim kademesinde değil üniversite düzeyi öğrenci grubunda da sanal zorbalık yapıldığı, zorbalık kurbanı olanların zorba kişilerden daha çok olduğu tespit edilmiştir.

Karaman (2016) “Ortaokul Öğrencileri, Rehber Öğretmenleri, Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri Ve Yöneticilerinin Siber Zorbalık Hakkındaki Görüşleri: Keçiören İlçesi Örneği” yüksek lisans tezinde ortaokul öğrencileri, rehber öğretmenleri, bilişim teknolojileri öğretmenleri ve yöneticilerinin siber zorbalık hakkındaki görüşlerini derinlemesine incelemek, siber zorbalığın nedenleri, etkileri ve sonuçları ile siber zorbalığın azalması veya önlenmesi için katılımcıların önerilerini belirtmek amacıyla hazırlanmıştır. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel yöntemler kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örneklemeyle çalışma grubu belirlenmiştir. İçerik analiziyle kategorik analiz oluşturulmuştur. Araştırmanın sonucunda siber zorba davranışlarını öğrencilerin en çok cep telefonu ya da internet ile gerçekleştirdiği ve internet üzerinden de siber zorba aracı olarak en çok sosyal medya kullandıkları görülmüştür. Rehber

öğretmenler en çok izinsiz paylaşımda bulunmayı, psikolojik zarar vermeyi; BÖTE öğretmenleri izinsiz erişim/çalma ve psikolojik zarar vermeyi; yöneticiler ise psikolojik zarar vermeyi ifade etmişlerdir.

Elmas (2016) “Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Algı Düzeylerinin incelenmesi” yüksek lisans tezinde öğretmen adaylarının siber zorbalık ve siber mağduriyet algılarının incelenmesi ve farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada ilişkisel tarama yöntemi uygulanmıştır. Kişisel bilgi formu ve Arıcak vd. (2011), tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık” ve “Siber Mağdur” ölçeklerinden sorular sorulmuştur. Sorular SPSS programında analizi yapılmıştır. Öğretmen adaylarının aile gelirine göre siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü sınıf ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, internet kullanım süresinin ve öğrenim görülen bölüm arasında ise siber zorbalık ve siber mağduriyet açısından anlamlı bir farklılık bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Metin (2017) “Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde çalışmanın amacı, ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin ve siber zorbalık ile başa çıkma stratejilerini ortaya çıkarmaktır. Çalışmada tarama modeli seçilmiş ve karma yöntemle yapılmıştır. Ankara ili Keçiören ilçesinde görev yapan 22 öğretmenden veri toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılıp veriler betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonucuyla öğretmenlerin %95’i siber zorbalığa maruz kaldığını %87’si bu tarz bir olaya yakından şahit olduğunu belirtmiştir. Siber zorbalığa yönelik uzmanların, yöneticilerin, öğretmenlerin, toplumsal projelerin geliştirilmesi yönünde önerilerde de bulunmuştur.

İğdeli (2018) “Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi” yüksek lisans tezinin amacı

işletme fakültesi öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet durumları ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarını incelemektedir. İlişkisel tarama türünde hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu, Üniversite Öğrencileri için Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri ile Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin siber zorbalık eylemleriyle siber zorbalık duyarlılıkları arasında düşün pozitif ilişki bulunmuştur.

Toprak (2018) “Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Siber Zorbalık Algılarının İncelenmesi” yüksek lisans tezinde ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin siber zorbalık algılarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın nicel boyutunda tarama yöntemi kullanılmıştır. Nitel kısmında ise yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 20.00 paket programıyla analizi yapılmıştır. Sonuç olarak Öğretmenlerin siber zorbalık algıları çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılık olmadığına ulaşılmıştır. Öneri olarak ise toplumun biraz daha bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

İnam ve Öztürk (2018) “Öğretmen Adaylarının Sanal Zorbalık Algıları” adlı makale öğretmen adaylarının sanal zorbalık algılarını belirlemek ve sanal zorbalık algılarının cinsiyet, yaş, internet kullanım süresi, kullanılan sosyal ağ sayısı ve öğrenim görülen bölüm değişkenlerinin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. İlişkisel tarama modeliyle hazırlanmış ve örneklem olarak kolay ulaşılabılır örneklem metodu seçilmiştir. Ayas & Horzum (2011)’in geliştirdiği Öğretmen Sanal Zorbalık Algısı Ölçeği” ile veri toplanmıştır. Araştırmacı sonuç olarak öğretmen adaylarının sanal zorbalık algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kozan ve Bulut Özek (2019) “BÖTE Bölümü Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi” adlı makalede Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimindeki öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları çeşitli değişkenlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Karma araştırma yöntemi uygulanmıştır. Çalışma ilişkisel tarama

yönteminde yapılmıştır. Arıca, Kınay & Tanrıkulu (2011) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Siber Zorbalık ile Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılmıştır. Araştırmacı öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yüksek seviyede olduğu ve dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında orta düzeyde pozitif korelasyon ortaya çıkartmıştır. Görüşme sorularında ise öğretmen adaylarının siber zorbalığa duyarlılıklarının yüksek olduğu sonucu çıkartılmıştır.

Güngör, Tingiş ve Sarol (2020) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Düzeylerinin İncelenmesi” adlı makale sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeylerinin cinsiyet, yaş, ekonomik durum, internette geçirdikleri süre gibi değişkenlere göre incelenmiştir. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem olarak kolay/uygun örnekleme yöntemi seçilmiştir. Siber Zorbalık Ölçeği, Arıca, Kınay & Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği kullanılmıştır. SPSS 23.0 programında veriler işlenmiştir. Verilerin analizinde ilişkisiz örneklemler t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırmacı Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri, cinsiyet ve yaş olarak göre anlamlı bir farklılık göstermemiş internette geçirilen süre ve ekonomik durum değişkeninde farklılaştığına dair sonuca ulaşmıştır.

Öztürk (2019) “8. Sınıf Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişki” adlı yüksek lisans tezinde 8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyi ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için hazırlanmıştır. Çalışma tarama yönteminden ilişkisiz modeli kullanılmıştır. Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar (2017) tarafından geliştirilen 49 madde ve 8 faktörden oluşan Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Arıca, Kınay & Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen 24 maddelik “Siber Zorbalık Ölçeği” ile veri toplanmıştır. SPSS 20.0 paket programıyla verileri analiz etmiştir. Araştırmacı öğrencilerin dijital vatandaşlık durumları

ile siber zorbalık eğilimleri arasında anlamlı, pozitif yönlü ve düşük düzeyde ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Aydın (2021) “Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalıkla İlgili Farkındalık Düzeylerinin Ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi: Buca Eğitim Fakültesi Örneği” adlı yüksek lisans tezinde öğretmen adaylarının sanal zorbalık farkındalık düzeylerini ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeylerini ortaya çıkartmak amacıyla yapıldığı belirtilmiştir. Farklı demografik değişkenler belirlenmiştir. 471 öğretmen adayıyla çalışma yürütülmüştür. Betimsel tarama modeli seçilmiş, Ayas ve Horzum (2011) tarafından geliştirilen “Öğretmenler için Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği” ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini tespit edebilmek için Koç ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen “Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği” ile veriler toplanmıştır. SPSS 25.0 programı ile analiz yapılmıştır. Normal dağılım göstermediği için Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Demir (2022) Üniversite öğrencilerinin pandemi dönemindeki siber zorbalık / mağduriyet durumlarının incelenmesi adlı tezinde bazı sosyodemografik özellikler, toplumsal cinsiyet eşitliği, kolektivizm, psikolojik ihtiyaçlar ve COVID-19 pandemisinin yaşama etkisine göre araştırma yapılmıştır. Katılımcılar 545 üniversite öğrencisi olarak seçilmiştir. 446 kadın, 99 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmacı Siber Zorbalık Ölçeği, COVID-19 Pandemisi'nin Yaşam Kalitesine Etkisi Ölçeği, Genç Bireylerde Bireycilik ve Kolektivizm Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmacının kendisinin hazırlamış olduğu kişisel bilgi formu da kullanılmıştır. Veriler incelendiğinde katılımcıların son altı ay içinde en az bir defa siber zorbalıkta bulunma oranı %35,2 (n = 192) iken, siber mağduriyet yaşama oranı %52,6 (n = 281) olarak bulunmuştur. Öğrenciler cinsiyet değişkenine göre, fiziksel hastalık geçirme durumlarına ve günlük internet kullanım sürelerine göre bakıldığında farklılıklar gözlemlenmiştir. Ayrıca COVID-19

pandemisinin yaşam kalitesine etkisine bakıldığında psikolojik, sosyal ve mesleki olarak hem siber zorbalıkla hem de siber mağduriyetle alakalı olduğunu belirtmiştir.

Tingiş (2022) “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Siber Zorbalık Hakkındaki Görüşleri” adlı tezinde bireylerin internet ortamında önüne çıkabilecek siber zorbalık sorunlarının engellenmesi için öğretmenlerin düşüncelerine önem verilmiş ve bu araştırmada siber zorbalığa karşı sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Bu amaçla Antalya'nın merkez ilçelerinde görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşülmüştür. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu sunulmuş olup elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Öğretmenlerden alınan görüşlere göre öğrenci ve velilerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğine yönelik görüşler ortaya çıkmıştır.

Kaçar (2023) “Sosyal Medya Kullanan Bireylerin Siber Zorbalık Deneyimlerinin İncelenmesi” adlı tezinde sosyal platformları sürekli olarak tercih eden kişilerin siber zorbalıkla karşılaşma, şahit olma ve bu eylemleri yapma durumlarını incelemek için hazırlanmıştır. Tanımlayıcı nitelikte yapılmış anket soruları çevrim içi ortam üzerinden sorulmuş Türkiye genelinde yapılmıştır. Veriler Kişisel Bilgi Formu ve Siber Zorbalık Üçgeni Ölçme aracıyla toplanmıştır. Veriler toplandıktan sonra frekans tabloları ve tanımlayıcı istatistikler ile yorumlanmıştır. Katılımcıların %58'inin kadın olduğu, %37,6'sının 25-34 yaş aralığında olduğu, %98,3'ünün aktif sosyal medya kullanıcısı olduğu ve %53,3'ünün günde ortalama 2-4 saat arası sosyal medyada zaman geçirdiği, %77,3'ünün siber zorbalığa maruz kaldığı, %72,9'unun bu sebeple sosyal medya kullanımını bıraktığı, %53,1'inin siber zorbalığa tanık olduğu ve %94,1'inin siber zorbalığın kötü olduğunu belirtmişlerdir. Erkeklerin kadınlara göre siber zorba, siber mağdur ve siber seyirci puanları yüksek çıkmıştır. Ayrıca siber mağduriyet yaşayan ve siber zorbalık yapanların, siber mağduriyet, siber zorbalık ve siber seyirci puanları yüksek gelmiştir.

2.14.2. Dünya’da Siber Zorbalık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Ballard ve Welch (2017) “Sanal Savaş: Çevrim İçi Oyunlarda Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet” adlı çalışmasında çok oyunculu çevrim içi oyunlar içinde siber zorbalık davranışlarının kolaylıkla yapılabilecek bir ortam oluşturduğunu belirterek siber zorbalığın ve siber mağdurların çevrim içi oyun ortamlarındaki etkisi 151 kişi üzerinde araştırılmıştır. Çevrim içi oyunlarda siber zorbalığın yaygınlığı ve davranış türlerini incelemek için çevrim içi anket kullanılmış ve zorbalık eylemlerinde grupların farklılığı incelenmiştir. Yapılan çalışmada çevrim içi oyunlarda zorbalık oranlarının yüksek olduğu görülmüştür. Erkek katılımcıların daha çok zorbalık yaptığı görülmüş ve mağdur kişiler çoğunlukla erkek bireylerin zorbalık yaptığını belirtmiştir (Ballard & Welch, 2017).

Li (2007) “Yeni Oyun Alanında Zorbalık: Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Üzerine Araştırma” adlı çalışmasında Çin’de ve Kanada’da ergenlerin siber zorbalık deneyimlerini araştırmıştır. Araştırmacı Çin ve Kanada’daki ortaokul öğrencilerinden veri toplamıştır. Anket araştırmacının kendisi tarafından hazırlanmış ve öğrencilerin deneyimlerinin aktaracağı veri aracı sunulmuştur. Anket sonucunda öğrencilerin %29’unun siber zorbalık mağduru olduğu ortaya çıkmış, %18’inin ise siber zorba olduğu saptanmıştır. Bazı öğrenciler siber zorbalığa maruz kaldığını fark etmişken bir kısmı ise maruz kaldığını bilmediğini belirtmiştir. Çalışmada siber zorbalığın akademik başarıya etki etmediği yönünde sonuç çıkmıştır.

Dehue, Bolman ve Vollink (2008) “Siber Zorbalık: Gençlerin Deneyimleri Ve Ebeveynlerin Algısı” adlı çalışmada 5. ve 6. Sınıf öğrencilerin üzerinde siber zorbalığın etkisini ve öğrencilerin ebeveynlerinin siber zorbalığa yönelik farkındalıklarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Hazırlanan anketi öğrencilerin ve ebeveynlerinin doldurması sağlanmıştır. Yapılan ankette öğrencilerin yüzde 16’sının internet ve mesajlaşma aracılığıyla siber zorba olduğu, %23’ünün ise siber mağdur olduğu ortaya çıkmıştır. Ebeveynler internet kullanımına yönelik kurallar koyduklarını belirtse de siber zorbalık

hakkında bilgi sahibi olmadıklarını da belirtmişlerdir. Ebeveynlerin siber zorbalığı görmezden geldiği ve fazla farkında olmadıkları ortaya çıkmıştır.

Mishna, Cook, Gadalla, Daciuk ve Solomon (2010) yaptığı “Ortaokul ve Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Davranışları” başlıklı araştırmada ankete katılan kişilerin %40’ının mesaj yoluyla, %25’i e-posta yoluyla, %10’u sosyal medya platformlarında siber zorbalık kurbanı olduğunu ortaya çıkartmıştır. Genellikle yapılan zorbalık türü ise hakaret içerikli metinler yollanması olmuştur. Katılımcılar zorbalığa maruz kalınca öfke, üzüntü ve depresyon belirtileri gösterdiğini söylemişlerdir.

Slonge ve Smith (2008) “Siber Zorbalık: Bir Başka Ana Zorbalık Türü Mü?” adlı ergenler üzerinde yaptığı çalışmada siber zorbalığın yaş, cinsiyet gibi değişkenlerini incelemesinin yanı sıra siber zorbalığın ortaokul öğrencilerinde daha az yapıldığı, cinsiyetlerin siber zorbalık davranışlarının birbirine yakın olduğu, teknolojik cihazların siber zorbalığı arttırdığı ortaya çıkmıştır. Kurbanların yaşadığı durumu akranlarına söylemeyi veya hiçbir zaman söylemeyi tercih etmediği belirlenmiştir. Ebeveynler mağdur ortaokul öğrencilerinin yaşadığı durumun farkındalık düzeyinin düşük olduğunu da ortaya koymuştur.

Gradinger (2010) “Siber Zorbalığın Tanımı ve Ölçümü” adlı Avusturya’da yapılan çalışmada yaş grubu 10-15 arasında olan öğrencileri üzerinde geleneksel zorbalık ve siber zorbalık davranışlarını karşılaştırmıştır. Geleneksel zorbalığın siber zorbalığa göre daha fazla yapıldığı, erkek öğrencilerin daha fazla siber zorba davranışı sergilediği, siber kurban olanların ise daha çok kızlardan oluştuğu sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışmaya 1150 öğrenci katılmış ve bu katılımcıların %48’i kız öğrencilerden oluşmaktadır.

Bauman, Rigby ve Hoppa (2008) “ABD’li Öğretmenlerin ve Okul Danışmanlarının Okul Zorbalığı Olaylarını Ele Alma Stratejileri” adlı çalışmasında öğretmenlerin zorbalık davranışlarına karşı öğrencilerine kontrolcü davranmayı tercih ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Çalışmaya katılanlar zorbalığa karşı başka yetişkinlerden yardım istemeden veya caydırıcı cezaları yerine getirmeden önüne geçmek için çabaladıklarını

belirtmişlerdir. Öğretmenlerin ve yöneticilerin zorbalık konusunda çıkan verilere göre değişken tutum gösterdikleri, yöneticiler mağdur kişiye öğretmenlere göre daha yakın davrandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler zorbalığı daha fazla yok saymakta ve kontrol altında tutmayı terci ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Jung vd. (2014) “Koreli Gençler Arasında Siber Zorbalık, Problemlı İnternet Kullanımı ve Psikopatolojik Belirtiler” adlı çalışmasında siber zorbalık davranışları ile problemlı internet kullanımı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Siber zorbalık mağduru kişiler ve siber zorba davranışlarında bulunanla bu davranışı yapmayan kişilerin psikolojik tepkileri arasındaki ilişki incelenmiştir. 4501 genç üzerinde yapılan çalışmada siber zorba eylemlerinin kişisel ve sosyal problemleri getirdiği ortaya çıkmıştır.

Kowalski ve Limber (2007) “Ortaokul Öğrencileri Arasında Elektronik Zorbalık” adlı çalışmada ABD’deki ortaokulda okuyan 3767 öğrenci üzerinde Olweus’un zorba/kurban anketini uygulamıştır. Yapılan çalışma sonucunda katılımcı öğrencilerin siber zorba saldırılarına uğradığını belirtenlerin oranı %11 siber zorbalık yapanların ise %4 civarı olduğu hem siber zorba hem siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin oranı ise %7 olarak belirtilmiştir. Mağdurlar siber zorbalığı kimin yaptığını bilmediğini belirtmiştir. Kız öğrenciler daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcıların ise en çok siber zorbalığa maruz kaldığı yer ise sosyal medya platformları olmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacına uygun bir biçimde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizi ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada betimsel araştırma türlerinden biri olan tarama yöntemi kullanılmış olup iki boyuttan oluşmaktadır. Nicel ve nitel olmak üzere iki boyutta incelenmiştir. Tarama yöntemi, konunun geçmişte ya da şu anki durumla ilgili hipotezi denemek veya problemlerin yanıtlarına ulaşılmasına ve betimlenmesine katkı sağlayan bir yöntemdir (Karasar, 2019, s.108-109). Belirlenen bir grubun bazı özelliklerini veri toplayarak ortaya çıkartmak amacıyla hazırlanan çalışmalara tarama yöntemi denir (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2021, s.16). Tarama yöntemi var olan belirli durumların, nesnelerin veya olguların ne olduğu konusundaki özelliklerin gün yüzüne çıkarıldığı yöntemdir. Çalışılacak olan olaylar ya da nesnelere buldukları yerlerde müdahale edilmeden inceleyerek olduğu gibi bir görsel oluşturulur. Oluşturulan bu görsel eksik-fazlası, doğrusu-yanlış ortaya çıkarma olanağı vermesiyle yeni durumları yorumlanmasına ve güncel sorunların azaltılmasına olanak sağlar (Cebeci, 2014, s.21-23). Betimsel

çalışmalar belli durumları olduğu gibi aktarır. Eğitim ile ilgili olan araştırmalarda en çok tercih edilen betimsel tarama yöntemidir. Çünkü araştırmalarda bireylerin, grupların ya da fiziksel ortamın özelliklerini yansıtır (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2021, s.25). Araştırmadaki kişi veya nesne var olduğu şekilde müdahale edilmez, değiştirme durumuna gidilmez. Var olan durumu olduğu gibi açıklanır ve tanımlama çabası güdülür (Karasar, 2019, s.108-109). Eğitimle ilgili olan araştırmalarda çoğunlukla betimsel tarama yöntemi kullanılır (Büyüköztürk, 2021, s.25). Tarama yönteminde amaçlar çoğunlukla soru ifadeleriyle belirtilir. Bunlar; “Nelerden oluşur?”, “Ne ile ilgilidir?” ve “Nedir?” gibi sorularla ifade edilmektedir. Önemli olan var olanın değiştirilmeden aktarılmasıdır (Karasar, 2019, s.109).

3.2. Çalışma Grubu

Bu çalışma sosyal bilgiler öğretmen adayları üzerinde yapılmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır. Zaman ve maliyet olarak ekonomiklik sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.123). Kazara, elverişli ve uygun örnekleme yöntemi de denilmektedir. Araştırmacı bu yöntem ile ihtiyacı olan gruba kendisinin ulaşabileceği en yakın ve kolay katılımcıyı bulur ve örneklemini oluşturur. Bu yöntemle çalışmacı ihtiyacı olan kitleyi bulana kadar kolayca ulaşabileceği katılımcılardan başlayarak en verimli şekilde tasarruf sağlayarak ekonomik bir şekilde çalışacağı grubu oluşturur (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2021, s. 95). Bu doğrultuda çalışma grubunda, 230 sosyal bilgiler öğretmen adayı yer almıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adayları farklı bölgelerdeki devlet üniversitelerinden katılmış olup İç Anadolu bölgesinde 189, Ege bölgesinden 10, Akdeniz bölgesinden 14 ve Karadeniz bölgesinden ise 17 sosyal bilgiler öğretmen adayı katılmıştır. Çalışma grubunun genel özellikleri cinsiyet, sınıf düzeyi, yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, ailenin aylık geliri, interneti kullanma

süresi, kullanılan sosyal medya platformu ve sosyal medya platformlarını kullanma amacına ait veriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2
Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Değişken		n
Cinsiyet	Kadın	68
	Erkek	162
Sınıf Düzeyi	1	58
	2	59
	3	56
	4	57
Yaş	17-19	61
	20-22	136
	23-25	33
	26-28	0
	29+	0
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	104
	Ortaokul	48
	Lise	51
	Üniversite	23
	Diğer	4
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	56
	Ortaokul	72
	Lise	64
	Üniversite	38
	Diğer	0
Ailenin Aylık Geliri	0-11,402 ₺	56
	11,403-22804 ₺	109
	22,805-34,606 ₺	39
	34,607-46,008 ₺	14
	46,009 ₺ üzeri	12
İnternet Süresi	1 saatten az	5
	1-2 saat	39
	3-4 saat	131
	5-6 saat	47
	7 saat ve üzeri	8
Kullanılan Sosyal Medya	Facebook	2
	Twitter-X	21
	Instagram	132
	Tiktok	3
	Snapchat	2
	WhatsApp	40
	Youtube	28
	Diğer	2
Sosyal medyayı kullanma amacı	Arkadaş edinmek	0
	Video, fotoğraf v.b. paylaşımlar	37
	Eğlenmek	103
	Haber takibi	31
	Mesajlaşmak	43
	Alışveriş	0
	Diğer	16
	Toplam	

3.3. Veri Toplama Araçları

Tarama çalışmalarında çoğunlukla anket kullanılmaktadır. Tarama araştırmalarında toplanan veriler nicel olarak kabul edilmekte bunun yanında nitel veriler de toplanabilmektedir. Hazırlanmış açık uçlu sorularla nitel olabilecek veriler toplanabilir. Yanıtların sınırlandırıldığı anketlerde açık uçlu sorular aracılığıyla nitel veriler toplanabilir (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2021, s. 188). Araştırmanın verilerinin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ve Tanrıkulu, Kınay & Arıçak (2013) tarafından geliştirilen Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SZİDÖ) kullanılmıştır. Diğer veri toplama aracı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış görüşmeler gibi sert kurallara sahip ne de yapılandırılmamış görüşme tekniği gibi yumuşak bir yapıya sahiptir. Yarı yapılandırılmış görüşme bunların arasında kalır ve hafif kurallara sahiptir, daha esnektir (Karasar, 2019, s.212-213). Çalışmanın verileri, 2022-2023 eğitim öğretim yılı güz döneminde toplanmıştır. 246 sosyal bilgiler öğretmen adayına ulaşılmış fakat anketlerin 16 adeti eksik doldurulduğu ve tesadüfi işaretlemeler yapıldığı için bazı anketler elenmiştir. Böylece toplam 230 veri toplama aracı araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışmanın yapılması için gereken izinler de alınmıştır (EK 1 Etik Kurul Yazısı ve EK 2 Üniversite İzinleri).

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu örnekleme alınan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının özelliklerini ortaya koymak amacıyla belirlenen değişkenler; cinsiyet, sınıf düzeyi, yaş, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile geliri, internete günlük ayrılan zaman, kullandıkları sosyal medya platformu ve sosyal medyayı kullanma amacı olarak 9 adet soru bulunmaktadır. Kişisel Bilgi Formu EK 3'te yer almaktadır.

3.3.2. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SZİDÖ)

Ölçek ilk olarak 15 madde olarak belirlenmiş iki uygulamayla beraber son şeklini almıştır. Ölçek 13 maddeden oluşmakta olup tek faktörlüdür. Ölçek toplam varyansın %46,658'ini açıklamaktadır. Ortaya çıkan bu yapı için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve uyum değerlerinin modeli doğruladığı görülmüştür (Ki-kare $\chi^2/sd= 3,220$, RMSEA= .082). Ölçeğin maddeleri 3'ten 1'e doğru puanlandırılmış, "evet" seçeneği 3 puan, "bazen" seçeneği 2 puan, "hayır" seçeneği ise 1 puanla derecelendirilmiştir. Cronbach alfa .79 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 39'dur. Ölçekten yüksek puan alınması siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. (Tanrıku, Kınay & Arıcak, 2013).

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısı yani iç tutarlılık değerleri incelenmiştir. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeğinin Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısı olarak .77 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik katsayısı, 0 ile +1 değerleri arasında olmaktadır. Güvenirlik katsayısının 1'e yakın olmasıyla güvenirlüğün yüksek olduğu, maddeler arasında iç tutarlılığın yüksek olduğunun göstergesidir ve bu olumlu bir durumdur. Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısının .70' in üzerinde olması genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2019, s. 193; Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2021, s. 388). Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği EK 4'te yer almaktadır. Ölçeğin geliştiricisinden alınan izin ise EK 5'te yer almaktadır.

3.3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları literatür taranarak hazırlanmıştır. Sorular Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında üç uzman kişiye danışılarak sorulara son şekli verilmiştir. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu EK 6'da yer almaktadır.

4.4. Verilerin Analizi

Araştırmada nicel verilerin analizi için SPSS 27 programı kullanılmıştır. Bu doğrultuda ölçme araçlarından elde edilen veriler analiz edilirken sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber duyarlılık düzeylerinin belirlenmesinde aritmetik ortalama ($\bar{X}$) ve standart sapma (Ss) kullanılmıştır. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri, cinsiyet, sınıf, yaş, anne eğitim, baba eğitim, aile gelir durumu, günlük internete ayrılan zaman, kullanılan sosyal medya platformu ve sosyal medyayı kullanma amacı incelenmiştir. Toplanan veriler parametrik testlerden bağımsız değişkenler için t testi ve ONEWAY ANOVA kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu verileri içerik analiziyle incelenmiştir. İçerik analizi yöntemi toplanan verileri açıklamak ve bu verilerin içerisindeki bilgileri ayıklamaya çalışmaktır. Ortaya çıkan verilerin benzer olanları belirlenen kategoriler altında toplanarak belli bir düzene göre yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.242). Belirli kurallar çerçevesinde olan kodlar ortaya koyularak verilerde bazı sözcüklerin kategoriler altında yerleştiren, sistematik ve yenilenebilir bir yöntemdir. Görüşmeler içerik analizi yöntemiyle incelenebilir (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2021, s. 259). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verdikleri cevapların analizi yapılırken katılımcılar “K” harfi ile belirtilmiştir. Buna göre örneğin “K1” birinci katılımcı anlamındadır. Verilerin analizinde hangi testlerin kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek için normallik testi yapılmıştır. Normallik testinde verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Bu doğrultuda analizler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3

Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeğine Ait Normallik Testi Verileri

		Skewness
Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği	-.868	.160
	.202	.320

Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SZİDÖ) normalite testi bulgularının yer aldığı Tablo 3'teki veriler incelendiğinde veri toplam aracının çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerlerinin ± 1 aralığında yer aldığı görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması veri toplama aracının normal dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır (George & Mallery, 2010). Bu doğrultuda veriler normal dağılım gösterdiği için parametrik testlerden bağımsız değişkenler için t testi ve ONEWAY ANOVA yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın problem cümlesine ait alt problemleri test etmek amacıyla yapılan istatistiksel ve içerik analizleriyle elde edilen verilerin çözümlenmesi ve bu işlemlerin sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Bu çerçevede araştırmada toplanan bulgular; nicel verilerin analiziyle elde edilen bulgular ve nitel verilerin analizinden elde edilen bulgular olmak üzere iki ayrı kategoride gruplandırılarak incelenmiştir.

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Nedir?

Araştırmanın bu sorusunda, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin ne seviyede olduğu incelenmiştir. Tanrıku, Kınay ve Arıcak (2013) tarafından geliştirilen ölçek olan Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği (SZİDÖ) katılımcı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duyarlılıkları ölçülerek istatistiksel olarak incelenmiştir. Analizlerden elde edilen bulgular sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına duyarlılıklarına ilişkin aritmetik ortalama puanları aşağıdaki Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarına İlişkin Aritmetik Ortalama Puanları

Madde sayısı	Madde içeriği	n	$\bar{x}$	Düzy
1.	İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	230	2.70	Evet
2.	Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabilceğini göz önünde bulundururum	230	2.79	Evet
3.	Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.	230	2.61	Evet
4.	Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.	230	2.57	Evet
5.	Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	230	2.58	Evet
6.	Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	230	2.65	Evet
7.	İnternetteki e posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	230	2.82	Evet
8.	Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimi keserim.	230	2.63	Evet
9.	Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.	230	2.50	Evet
10.	Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.	230	2.50	Evet
11.	İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabilceğini aklımda tutarım.	230	2.60	Evet
12.	Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.	230	2.31	Bazen
13.	E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj(SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.	230	2.84	Evet
Genel Toplam		230	2.62	Evet

Tablo 4 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarına ilişkin aritmetik ortalama puanları en düşük ($\bar{x} = 2.31$) olduğu maddenin “Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.” maddesi (12. Madde) olduğu tespit edilmiştir. Siber zorbalık duyarlılıklarına ilişkin en yüksek olan maddenin ($\bar{x} = 2.84$) “E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.” (13. Madde) maddesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Toplam puanlardan elde edilen aritmetik ortalama 2.62 değerindedir. Bu bulgular, ölçek puan değerleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Cinsiyet Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız t-testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p
Siber Zorbalık Duyarlılıkları	Erkek	68	32.65	4.44	228	3.717	.001
	Kadın	162	34.73	3.61			
Toplam		230					

Tablo 5 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile cinsiyetleri arasında toplam puan ($t_{(297)} = 3.717; p < .05$) açısından istatistiksel olarak anlamli bir farklılık olduğu görülmüştür. Kadın katılımcıların siber zorbalık duyarlılıklarının daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Sınıf Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamli Farklılık Göstermekte Midir?

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri sınıf değişkenine göre test edilmiştir. Bu kapsamda, istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Sınıf Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları

Sınıf	n	$\bar{x}$	Ss	VK	KT	Sd	KO	F	p
1	58	34.26	3.54	Gruplar Arası	110.088	3	36.696	2.355	.073
2	59	33.02	4.48	Gruplar İçi	3520.973	226	15.580		
3	56	34.91	3.39	Toplam	3631.061	229			
4	57	34.32	4.25						
Toplam	230	34.11	3.98						

Tablo 6 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile sınıf değişkeni arasında toplam puan açısından ($F_{(3-226)} = 2.355$; $p > .05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının sınıf değişkenine göre farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir.

4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Yaş Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri yaş değişkenine göre test edilmiştir. Bu kapsamda, istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Yaş Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları

Yaş	n	$\bar{x}$	Ss	VK	KT	Sd	KO	F	p
17-19	61	33.87	3.43	Gruplar Arası	11.955	2	5.978	.375	.688
20-22	136	34.30	3.96	Gruplar İçi	3619.106	227	15.943		
23-25	33	33.79	4.98	Toplam	3631.061	229			
Toplam	230	34.11	3.98						

Tablo 7 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile yaş değişkeni arasında toplam puan açısından ($F_{(2-227)} = 375$; $p > .05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının yaş değişkenine göre farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir.

4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Çalışmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri anne eğitim düzeyi değişkenine göre test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları

Anne eğitim düzeyi	n	$\bar{x}$	Ss	VK	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul	104	34.36	3.74	Gruplar Arası	39.283	4	9.821	.615	.652
Ortaokul	48	33.98	4.46	Gruplar İçi	3591.778	225	15.963		
Lise	51	34.16	3.98	Toplam	3631.061	229			
Üniversite	23	33.65	3.86						
Diğer	4	31.50	5.80						
Toplam	230	34.11	3.98						

Tablo 8 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile anne eğitim düzeyi değişkeni arasında toplam puan açısından ($F_{(4-225)} = 615$; $p > .05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir.

4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri baba eğitim düzeyi değişkenine göre test edilmiştir. Bu kapsamda, istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları

Baba eğitim düzeyi	n	$\bar{x}$	Ss	VK	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul	56	35.50	3.60	Gruplar Arası	158.263	3	52.754		
Ortaokul	72	33.43	3.96	Gruplar İçi	3472.798	226	15.366	3.433	.018
Lise	64	34.06	3.79	Toplam	3631.061	229			
Üniversite	38	33.45	4.47						
Toplam	230	34.11	3.98						

Tablo 9 incelendiğinde, katılımcıların siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile baba eğitim düzeyi değişkeni arasında toplam puan açısından ($F_{(3-226)} = 3.433$; $p < .05$) anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Bu farklılığın hangi değişken lehine olduğunu belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Baba eğitim düzeyi ilkokul olan katılımcıların baba eğitim düzeyi ortaokul olanlara göre siber zorbalık duyarlılığı daha yüksektir. Bu bulgu, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının baba eğitim düzeyi ilkokul olan katılımcıların, baba eğitim düzeyi ortaokul olanlara göre siber zorbalık duyarlılıklarının daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri aile gelir düzeyi değişkenine göre test edilmiştir. Bu kapsamda, istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları

Aile gelir düzeyi	n	$\bar{x}$	Ss	VK	KT	Sd	KO	F	p
0-11402	56	34.88	3.374	Gruplar Arası	103.516	4	25.879		
11403-22804	109	34.18	4.21	Gruplar İçi	3527.545	225	15.678	1.651	.163
22805-34606	39	33.23	4.11	Toplam	3631.061	229			
34607-46008	14	32.50	4.36						
46009 ve üzeri	12	34.67	3.03						
Toplam	230	34.11	3.98						

Tablo 10 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile aile gelir düzeyi değişkeni arasında toplam puan açısından ($F_{(4-225)} = 1.651$; $p > .05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının aile gelir düzeyi değişkenine göre farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir.

4.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri İnternete Ayırdıkları Zaman Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri internete ayırdıkları zaman değişkenine göre test edilmiştir. Bu kapsamda, istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının İnternete Ayırdıkları Zaman Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları

İnternette Geçirilen Süre	n	$\bar{x}$	Ss	VK	KT	Sd	KO	F	p
1 saatten az	5	33.80	6.83	Gruplar Arası	45.781	4	11.445	.718	.580
1-2	39	34.21	3.45	Gruplar İçi	3585.280	225	15.935		
3-4	131	34.42	3.86	Toplam	3631.061	229			
5-6	47	33.32	4.39						
7 saat ve üzeri	8	33.50	4.21						
Toplam	230	34.11	3.98						

Tablo 11 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile internette geçirilen süre düzeyi değişkenine arasında toplam puan açısından ($F_{(4-225)} = 718$; $p > .05$) anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Bu bulgu, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının internete ayırdıkları zaman değişkenine göre farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir.

4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Kullanılan Sosyal Medya Platformu Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri kullanılan sosyal medya platformu değişkenine göre test edilmiştir. Bu kapsamda, istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Kullanılan Sosyal Medya Platformu Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları

Kullanılan Platform	n	$\bar{x}$	Ss	VK	KT	Sd	KO	F	p
Facebook	2	28.00	2.83	Gruplar Arası	190.985	7	27.284		
Twitter-X	21	33.62	4.44	Gruplar İçi	3440.076	222	15.496		
Instagram	132	34.51	3.72	Toplam	3631.061	229		1.761	.096
Tiktok	3	31.67	5.51						
Snapchat	2	34.50	.71						
Whatsapp	40	33.00	4.75						
Youtube	28	34.96	3.02						
Diğer	2	33.00	5.66						
Toplam	230	34.11	3.98						

Tablo 12 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile sosyal medya kullanılan uygulama değişkeni arasında toplam puan açısından ($F_{(7-222)} = 1.761$; $p > .05$) anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Bu bulgu, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının kullanılan sosyal medya platformu değişkenine göre farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Katılımcılardan 2 kişi diğer seçeneğini işaretleyerek Pinterest ve Twitch platformlarını kullandığını yazarak belirtmiştir.

4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeyleri Sosyal Medyayı Kullanma Amacı Değişkenine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Göstermekte Midir?

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeyleri kullanılan sosyal medyayı kullanma amacı değişkenine göre test edilmiştir. Bu kapsamda, istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalıklarına İlişkin Duyarlılıklarının Sosyal Medya Kullanma Amacı Değişkenine Göre One-Way Anova Sonuçları

Sosyal Medya Kullanma Amacı	n	$\bar{x}$	Ss	VK	KT	Sd	KO	F	p
Video; Fotoğraf	37	34.38	3.69	Gruplar Arası	94.966	4	23.741	1.511	.200
Eğlenmek	103	34.17	3.77	Gruplar İçi	3536.095	225	15.716		
Haber Takibi	31	35.16	4.01	Toplam	3631.061	229			
Mesajlaşmak	43	32.95	4.53						
Diğer	16	34.19	4.09						
Toplam	230	34.11	3.98						

Tablo 13 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalıklarına ilişkin duyarlılıkları ile sosyal medya kullanma amacı değişkeni arasında toplam puan açısından ($F_{(4-225)} = 1.511$; $p > .05$) anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Bu bulgu, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının sosyal medyayı kullanma amacı değişkenine göre farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarından 16 kişi “diğer” seçeneğini işaretleyerek video izlemek, zaman geçirmek, ilham almak, ders çalışmak, araştırma yapmak, eğitim, bilgilenmek ve vakit geçirmek şeklinde kullanım amaçları olduğunu diğer seçeneğini işaretlemiş ve yazarak belirtmiştir.

4.11. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularından Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmen adaylarından yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

4.11.1. Siber Zorbalık Nedir? Siber Zorbalık Hakkında Neler Biliyorsunuz?

Çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci sorusunda katılımcı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık denildiğinde ne bildiklerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgulara Tablo 14’te yer verilmiştir.

Tablo 14

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Nedir? Siber Zorbalık Hakkında Neler Biliyorsunuz? Sorusuna İlişkin Görüşleri

Kategoriler	f
Zorbalık Aracı	40
Teknoloji Zorbalığı, Dijital Platform Zorbalığı, Sosyal Medya, Teknoloji, İnternet	
Doğru Olmayan	38
Bilgilerin Kötüye Kullanımı, Linç Kültürü, Zor Durumda Bırakma, Kişiliğe Saldırı, Güvensiz Ortam, Etik Dışı Davranış, Gerçek Dışı Bilgi, Gerçek Dışı Söylem, Saygısızlık, Kötü Davranış, Uygunsuz Paylaşım, Asılsız Bilgi	
Mental Etki	18
Psikolojik Baskı, Psikolojik Şiddet, Endişe, Korku, Olumsuz Etki, Travma	
Kural	5
Yasa Dışı, Kanun, Yasal Hak	
Davranış Türü	103
Yalan Haber, İftira, Söylenti, Korkutma, Kızdırma, Rahatsız Etmek, Baskı, Hedef Gösterme, Sanal Zorbalık, Sanal Saldırı, Hakaret	
Suç Türü	123
Özel Hayatın İhlali, Hak İhlali, İzinsiz Paylaşım, Taciz, Kişilik Hakkı İhlali, Sahte Kimlik, Şantaj, Nefret, Hesap Çalma, Nefret Söylemi, Hırsızlık, Dolandırıcılık, Veri Çalma, Tehdit, Veri Hırsızlığı, Şifre Hırsızlığı	
Zorba Davranışı	52
Tehlike, Kötü Niyet, Aşağılama, Alay, Saldırı, Olumsuz Davranış, Kırıcı, İncitme, Zarar Vermek, Şiddetin Sanal Hali, Şiddet	
	379

Araştırmada katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan üretilen kod ve kategoriler yukarıdaki Tablo 14’te yer verilmiştir. Katılımcıların “Siber zorbalık nedir? Siber zorbalık hakkında neler biliyorsunuz?” sorusuna verdiği cevaplardan bazı katılımcılardan birden fazla kod oluşturulmuştur. Örnek olarak K37 öğretmen adayının sadece bir alt boyut için verdiği cevaptan 3 adet kod oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan 230 sayıda katılımcı 379 kadar koda kaynaklık etmiştir. Katılımcıların “Siber zorbalık nedir? Siber zorbalık hakkında neler biliyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapların kodları 7 kategori altında toplanmıştır. Oluşturulan kategoriler “Zorbalık Aracı, Doğru Olmayan, Mental Etki, Kural, Davranış Türü, Suç Türü ve Zorba Davranışı” olarak belirtilmiştir. “Zorbalık aracı” kategorisinden 40, “Doğru Olmayan” kategorisinden 38, “Mental Etki” kategorisinden 18, “Kural” kategorisinden 5, “Davranış Türü” kategorisinden 103, “Suç

Türü” kategorisinden 123, “Zorba Davranışı” kategorisinden ise 51 kod çıkarılmıştır. Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K3. Kişilerin rızasını almadan bilgi, fotoğraf, ses kaydı gibi kişisel şeylerin izinsiz paylaşılması ya da yine kişi hakkında doğruluğu gerçek olmayan bilgilerin yayılması. Kişilerin istemediği paylaşımlar yapmaya zorlamak.

K6. Mesajlaşmada, oyunda, internet üzerinden veya telefonda (sms-arama) görülen korkutma, kızdırma içerikli türlerin hepsi zorbalıktır.

K10. Siber zorbalık, kişilerin sanal ortamda karşılaştığı kötü söz, taciz veya iftira gibi olayların genel adıdır.

K23. Siber zorbalık dijital ortamlar, dijital teknolojiler aracılığıyla gerçekleştirilen zorbalıktır.

K32. Siber zorbalık, internet ve bilişim araçlarının kötü niyetli insanlar tarafından kötü şeyler yapmak için kullanılmasıdır. Farklı şekillerde hakaret, tehdit, şantaj gibi şeylerle karşılaşabiliriz.

K33. Siber zorbalık, dijital teknolojiler kullanarak yapılan zorbalıktır. İnsanların görülmesini istemediği fotoğraf, video, ses kaydı vb. şeylerin paylaşılıp insanların bununla dalga geçmesidir.

K36. Dijital platformlar üzerinden şahıslara yapılan hakaret, şantaj, dolandırıcılık.

K37. İnternet üzerinden insanları tehdit etmek ve rahatsız etmek siber zorbalıktır. Her türlü kaynakları kullanıp insanları bilgilerini ve özel hayatını yaymakla onları kötü duruma düşürmekle tehdit ederler. Bilgilerini izinsiz kullanırlar.

K54. İnternet üzerinden kişilerin dışında onların adına ve o kişilere zarar verecek içerikler paylaşılması ve bilgilerin çalınıp kullanılması.

K65. Sanal bir ortamda (sosyal medya vb.) günlük hayatta nasıl zorbalığa uğrayabiliyorsak aynı şekilde zorbalığa uğramaktır. Kötü bir söz veya yalan, söylenti gibi davranışlar sana zorbalığa dahildir.

K75. Sanal ortamda gerçekleşen tehdit, bilgi sızdırma, gerçeği yansıtmayan görüntüler (Shop) gibi yasa dışı olayları içeren kavram.

K78. İnsanlara sosyal medya üzerinden psikolojik baskı vb. yöntemlerle rahatsız etmek.

K82. İnternet üzerinden tanınan ya da tanınmayan kişilere uygulanan bir nevi psikolojik şiddet. Hakaret, aşağılama, alay içermektedir.

K103. Siber zorbalık; sanal platformlar, sosyal medya ve oyun gibi sohbet kanallarına sahip olan ya da yasa dışı(hack) yöntemlerle kullanıcılara istenmeyen bir biçimde hakaret edilmesi, psikolojik baskı uygulanması, tehdit, şantaj vb. şekillerde görülen bir zorbalık türüdür.

K108. Siber zorbalık sanal ortamda insanların genellikle özelliklerinden, düşüncelerinden dolayı başka insanlar tarafından saldırıya uğramasıdır. İnsanlar hayatında problem yaşadığı ya da hiç tanımadığı insanlar tarafından siber zorbalığa uğrayabilir. Mesaj, arama, sosyal medya platformlarında paylaşılan gönderiler aracılığıyla olabilir.

K116. Kişinin duygularını maddi ve manevi bir şekilde incitilmesi. Kullanıcılara verilen imkanların suistimal edilerek nefret ve öfke kusulması sosyal medya platformlarında bana göre siber zorbalıktır.

K118. Sosyal medyada karşılaşılabilecek tehdit, hakaret, izinsiz paylaşım vb. durumlar siber zorbalık sayılabilir. Böyle durumlarda kullanabileceğimiz bazı yasal haklarımız vardır.

K162. Siber zorbalık, zorbalığın internetteki halidir. Özellikle küçük çocuklara ya akrabaları tarafından ya da kendilerinden büyük insanlarca yapılır.

K175. Siber zorbalık, insanların telefon, bilgisayar, çeşitli teknolojik aletler yoluyla insanların bilgilerinin kötü amaçlarla kullanılıp, taciz edilmesidir.

K176. Siber zorbalık sanal ortamdan kişilerin verilerinin şifre, resim gibi alınarak kullanıcıyı tehditle istediğini yaptırmak ya da hakaret etmek olabilir.

K220. Sanal hayatta kişinin kendisine yapılmasını istemediği ortamlarla, durumlarla ve hareketlerle baş başa kalması.

Katılımcılar “Siber zorbalık nedir? Siber zorbalık hakkında neler biliyorsunuz?” sorusuna çoğunlukla suç türü kategorisindeki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “kural” kategorisidir. Katılımcıların çoğunluğunun görüşleri incelendiğinde siber zorbalığı “Suç Türü” olarak gördüğü çıkarımı yapılabilir.

4.11.2. Hangi Davranış Türleri Siber Zorbalığa Girer Örnekler Veriniz?

Yarı yapılandırılmış görüşme formu ikinci sorusunda öğretmen adaylarının siber zorbalık ile ilgili örnekler istenmiş ve buna ilişkin görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgulara Tablo 15’te yer verilmiştir.

Tablo 15

Hangi Tür Davranışlar Siber Zorbalığa Girer Örnekler Veriniz? Sorusuna İlişkin Görüşler

Kategoriler	f
Mağdura Etkisi	14
Gizlilik, Korkutma, Utandırma, İntihar, Psikolojik Baskı, Hedef Gösterme, Küçük Düşürme	
Ahlak Dışı	207
Yalan, Yalan Haber, İzinsiz Paylaşım, Hakaret, Küfür, İstek Dışı Davranış, Kötü Yorum, Haksız Eleştiri, Doğru Olmayan Bilgi, Uyumsuz İçerik, Kötü Söylem, Fotoğraf Erişimi, Şifre Çalma, Şifre Hırsızlığı, Dedikodu	
Zorba Eylemi	40
Aşağılama, Alay, Rahatsız Etme, Baskı, Yargılama, Manipülasyon, Linç Etmek, Zorlama, Saldırı, Israrlılık	
Kişiyi Etkileyen	30
Kimliğe Bürünme, İftira, İfşa, Zararlı İçerik, Photoshop, Kısıtlanma, Radikal Söylem	
Yasa Dışı	182
Veri Hırsızlığı, Şantaj, Taciz, İstismar, Hırsızlık, Dolandırıcılık, Tehdit, Nefret Suçu, Nefret Söylemi, Hacklemek, Hak İhlali, Hesap Çalma, Gizlilik İhlali	
	473

Araştırmada katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan üretilen kod ve kategoriler yukarıdaki Tablo 15’te yer verilmiştir. Katılımcıların “Hangi Tür Davranışlar Siber Zorbalığa Girer Örnekler Veriniz?” sorusuna verdiği cevaplardan bazı katılımcılardan birden fazla kod oluşturulmuştur. Örnek olarak K223 öğretmen adayının sadece bir alt boyut için verdiği cevaptan 5 adet kod oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan 230 sayıda katılımcı 473 kadar koda kaynaklık etmiştir. Katılımcıların “Hangi Tür Davranışlar Siber Zorbalığa Girer Örnekler Veriniz?” sorusuna verdiği cevapların kodları 5 kategori altında toplanmıştır. Oluşturulan kategoriler “Mağdura Etkisi, Ahlak Dışı, Zorba Eylemi, Kişiyi Etkileyen ve Yasa Dışı” olarak belirtilmiştir. “Mağdura Etkisi” kategorisinden 14, “Ahlak Dışı” kategorisinden 207, “Zorba Eylemi” kategorisinden 40, “Kişiyi Etkileyen” kategorisinden 30, “Yasa Dışı” kategorisinden ise 182 kod oluşturulmuştur. Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K7. Hesap çalmak, sürekli olarak farklı farklı hesaplardan küfür ve hakaret etmek, doğru olmayan bir haberi yaymak.

K27. Tehdit, şantaj, küçük düşürmek...

K58. Sanalda rahatsız edici mesajlar, kötü içerikli resim ve yazışmaların paylaşılması.

K89. Tehdit, özel hayatın gizliliğini ihlal açacak durumlar, izinsiz fotoğraf ve bilgi paylaşımı.

K90. Ölüm tehdidi, nefret söylemi, intihara sürükleyici söylemler, bodyshaming ve linç etmek.

K102. Bir kişiyi eleştiri adı altında yormak ve linç etmek siber zorbalıktır. Kişinin fotoğraflarını kullanarak aşağılayıcı paylaşım yapmak siber zorbalıktır.

K103. Oyunlarda uygunsuz ifadeler, tavırlar ve yöntemler kullanmak, sosyal platformlarda uygunsuz içerik, metin ve ses dosyaları paylaşmak. Üçüncü parti yazılımlar ile kişisel veya kurumsal hesapları manipüle etmek. Doğru olmayan bilgilerin kasıtlı paylaşımı ve kullanımı.

K105. Başka birinin kimliğiyle başkalarına mesaj ve fotoğraf atmak.

K107. Sosyal medyada bir başkasının rahatsızlık verici görüntülerini yayınlamak. Bir başkası hakkında yalan ve uydurma haber yapmak.

K108. İnsanların hobileri, davranışları üzerine yapılan sosyal medyada dalga geçilme amaçlı paylaşılan gönderiler, birinin izni dışında paylaşılan onun hakkındaki bilgi, fotoğraflar, taciz amaçlı atılan mesajlar ve aramalar, sosyal medya üzerinden iftiralar ya da tehdit mesajları.

K119. İnsanları telefonla dolandırmak da bir siber zorbalık diyebiliriz. Sahte hesap açıp insanları kandırmak da bir siber zorbalıktır.

K127. Birisinin onun izni olmadan fotoğraf, video vb. paylaşmak, birisini sosyal medya üzerinden taciz etmek, korkutmak gibi eylemler siber zorbalığa girer.

K135. Küfür, şantaj, tehdit, hakaret, taciz.

K137. Bir kişinin diğer bir kişi hakkında yalan yanlış bilgiler yayması, mesaj yoluyla tehdit.

K156. Kişisel bilgileri çalmaya çalışmak, kimlik bilgilerini çalmak ve dolandırıcı girişimlerde bulunmak, kişinin görüntülerini çalmak, izinsiz paylaşmak.

K174. Sosyal medya, oyun sitelerinde yapılan dolandırıcılık, kötü yorum, hakaret.

K176. Fotoğrafların altında hakaret içerikli yazılar yazmak. Fotoğraf ve videoları düzenleyerek kişiye ait olmayan görüntüleri internette servis etmek. Bunların kötü amaçla kullanılıp kişiden zorla para almak ya da bir şeyler yapmaya zorlamak.

K181. Kişilerin fiziksel olarak haksız yere eleştirilmesi ve hedef gösterilmesi siber zorbalığa girmektedir.

K187. Sosyal medya aracılığıyla yapılan tehditler, hakaretler, özel hayatın gizliliğini ihlal eden fotoğraflar, birisinin sosyal medya hesaplarına izinsiz ulaşmak.

K190. Uygunsuz fotoğrafları kullanarak istediğini zorla yaptırmak, photoshop yaparak uygunsuz fotoğraflar elde etmek, sosyal medya hesaplarını çalmak ve girişimde bulunmak.

K207. İnternet üzerinden taciz etmek, bilindik uygulamaları taklit ederek dolandırmaya çalışmak.

K219. Kişisel verilerim paylaşımı, mesajların paylaşımı ve fotoğraf paylaşımı gibi davranışlar örnek olabilir.

Katılımcı sosyal bilgiler öğretmen adayları “Hangi Tür Davranışlar Siber Zorbalığa Girer Örnekler Veriniz?” sorusuna çoğunlukla “Ahlak Dışı” kategorisindeki kodları vurguladığı görülmüştür. Katılımcıların en az belirttiği kod çıkarılan kategori ise “Mağdura Etkisi” kategorisidir. Katılımcı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çoğunluğunun görüşleri incelendiğinde siber zorbalık davranışlarının “Ahlak Dışı” olarak gördüğü çıkarımı yapılabilir.

4.11.3. Sosyal Medya veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığı Önlemek İçin Neler Yapılabilir?

Çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşme formu üçüncü sorusu incelendiğinde katılımcı sosyal bilgiler öğretmen adaylarından sosyal medyada siber zorbalığı önlemek için neler yapılabileceğine yönelik soru sorularak fikirleri istenmiş ve buna ilişkin görüşleri incelenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar analiz edilerek incelenmiş elde edilen bulgular ise Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16

Sosyal Medyada veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığı Önlemek İçin Neler Yapılabilir? Sorusuna İlişkin Görüşleri

Kategoriler	f
Öğretmen Sorumluluğu	38
Eğitim Verme, Bilinçlendirme, Bilgi Verme, Seminer, Başa Çıkma, Farkındalık, Hakları Bilme, Dijital Okuryazarlık, Uzman Kişiler, Öğretmek	
Yaptırım	63
Suç Duyurusu, Ceza, Yasa, Politika Geliştirme, Suç, Erişim Kısıtlama, Hukuk, Yasal Düzenleme, Denetim, Kanun, Yasal Önlem, Yasak, İhbar, Teşhir Etmek, Kanıtlama, Şikâyet	
Platform Desteği	73
Güvenlik, Yardım, Doğrulama Yöntemi, Hesap Kapatma, Askıya alma, Tedbir, Koruma Programı, Destek, Sınırlama, Uzaklaştırma, Hesap Kısıtlama, İyileştirme, Yardım, Onaylı Paylaşım, Zorba Tespiti, Kelime Filtresi, İnceleme, Uyarı, Yorum Kapatma, Telefon Doğrulama, Güvenli Tarayıcı, Antivirüs, Yazılım, Düzenleme, Kısıtlama, Program, Kontrol, Erişim Engeli	
Veri Korunumu	62
Bilgi Paylaşmama, Konum Paylaşmama, Gizlilik, Kimlik, Şifre Paylaşmama, Fotoğraf Paylaşmama, İzinli Paylaşım, Denetim, Bilgi Korunumu,	
Tavsiye	76
Engelleme, Cevap Vermeme, Güvenilir Siteler, Hesap Kuralı, Güvenlik Önemi, Güvenilen Kişiler, Yaş Sınırı, Kişisel Tedbir, İletişimi Kesmek, Kamu Spotu, Reklam, Kampanya, Sosyal Medya Kullanmamak, Görüntü Paylaşmama, Seçici Olma, Anonim İsim Engeli, Paylaşım Yapmama, Önlenemez, Gizli Hesap, Sağlıklı Kullanım, Dikkat, Güçlü Şifre, Kampanya	
	314

Araştırmada katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan üretilen kod ve kategoriler yukarıdaki Tablo 16’da yer verilmiştir. Katılımcıların “Sosyal Medyada veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığı Önlemek İçin Neler Yapılabilir?” sorusuna verdiği cevaplardan bazı katılımcılardan birden fazla kod oluşturulmuştur. Örnek olarak K203 öğretmen adayının sadece bir alt boyut için verdiği cevaptan 3 adet kod oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan 230 sayıda katılımcı 314 kadar koda kaynaklık etmiştir. Katılımcıların “Sosyal Medyada veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığı Önlemek İçin Neler Yapılabilir?” sorusuna verdiği cevapların kodları 5 kategori altında toplanmıştır. Oluşturulan kategoriler “Öğretmen Sorumluluğu, Yaptırım, Platform Desteği, Veri Korunumu ve Tavsiye” olarak belirtilmiştir. “Öğretmen Sorumluluğu” kategorisinden 38, “Yaptırım” kategorisinden 63, “Platform Desteği” kategorisinden 73, “Veri

Korunumu” kategorisinden 62, “Tavsiye” kategorisinden ise 76 kod oluşturulmuştur. Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

- K22. Bilgilerimizin hepsini paylaşmamalıyız, konum belirtmemeliyiz.
- K34. Platform destek ekibinin sıkı çalışması gerekir.
- K37. Gerekli kurum ve kuruluşlar daha dikkatli davranıp işinin gereğini yapmalı. İnsanlar sosyal medya kuruluşları tarafından bilinçlendirilmeli ve okullarda eğitim verilmeli.
- K49. Sosyal medya hesapları gizliye alınıp yalnızca tanıyıp güvendiğimiz kişilerle takipleşmek.
- K90. Kelime filtresi kullanılabilir. O kelimelerin kullanıldığı hesaplar incelemeye alınabilir.
- K103. Çeşitli hukuk esaslı kanunlar uygulanabilir. Bireysel hesaplar açılması, sayısını azaltmak için çeşitli kısıtlama ve koşullar getirilebilir. Seminer veya farklı eğitim metotlarıyla bilinçlendirmeler gerçekleştirilebilir.
- K108. Siber zorbalığı yapan kişinin önünü kesecek alt yapılar oluşturulabilir. Engellemek, başka hesap açıp tekrar açmasını engellemek vb. Şikâyet etmek için oluşturulmuş alt yapılar, cezaların caydırıcı olması ve kullanıcıları bilgilendirmek.
- K117. Bu gibi durumlar için önemli caydırıcı cezalar verilmelidir. Günümüzde sosyal medya veya diğer platformlarda yaygın kullanılmasıyla beraber bu konular hakkında gerekli uyarılarda bulunulmalı.
- K124. Küfür ve hakareti önleyici filtreler ve bu tür hesapları önleyecek yapay zeka geliştirmekle beraber hesap oluştururken telefon numarası doğrulamasının yanında kimlik numarası doğrulamasının zorunda olması.
- K130. Anonim hesaplar kapatılmalı. Zorbalık yapanlar hakkında suç duyurusunda bulunulmalı.
- K160. Hesabımızı gizlemek.
- K165. Güvenilir olan sitelere girilebilir.
- K175. Siber zorbalığı önlemek için çeşitli tedbirler almalıyız. Bunlar; şifremizi kimseyle paylaşmama, tanımadığımız bilmediğimiz insanlarla iletişim kurmamalıyız.
- K180. Tabi ki de insanların davranışları takip edilmeli ya da sosyal medyaya sınırlama getirilmelidir. Davranışı veya hakareti uygulayan kişi sosyal medyadan bir süre uzak tutulmalıdır.
- K186. İki aşamalı kimlik tespiti ile hesaplara erişim sağlanabilir. Kişilerin bu kadar rahat hareket etmesi kısıtlanabilir, gerçek adı ile kayıt olmayan bireylerin girmesi engellenebilir.
- K192. Okullarda siber zorbalığa yönelik medya okuryazarlığı derslerinde veya sosyal bilgiler dersinde dijital okuryazarlık becerisi kapsamında ele alınabilir.
- K210. Bu durumun kolay kolay önlenebileceğini düşünmüyorum.
- K218. Kişinin güçlü şifre oluşturması ve kimseyle paylaşmaması, şifre konusunda bilgilendirme yapılması.
- K223. Ortamlar içerisinde bu tarz cümle veya hareketleri denetleyip, kontrol altına alıp kural ihlali yapanları belirten programlar veya kodlamalar yapılabilir.
- K230. Bence siber zorbalık ne yapılırsa yapılsın önlenilecek bir şey değil. Ancak ahlak ve diğer kavramlar öğretilerek, insan olmayı öğretilip azaltabiliriz.

Katılımcılar “Sosyal Medyada veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığı Önlemek İçin Neler Yapılabilir?” sorusuna çoğunlukla “Tavsiye” kategorisindeki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “Öğretmen Sorumluluğu” kategorisidir. Katılımcıların çoğunluğunun görüşleri incelendiğinde siber zorbalığın önlenmesinin en çok tavsiye ile olacağı yorumu yapılabilir.

4.11.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?

Çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşme formu dördüncü sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarından sosyal bilgiler dersinde siber zorbalık kavramına yer verilmesiyle ilgili düşünceleri istenmiş ve buna ilişkin görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgulara Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17

Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkında Neler Düşünüyorsunuz? Sorusuna İlişkin Görüşleri

Kodlar	f
Gerekli	229
Gereksiz	1
Yeterli	12
Yetersiz	213
Kararsız	5
Sosyal Bilgilerin Amaçlarına Girer	226
Sosyal Bilgilerin Amaçlarına Girmez	4
	690

Araştırmada katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan üretilen kodlar yukarıdaki Tablo 17’de yer verilmiştir. Katılımcıların “Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?” sorusuna verdiği cevaplar içinde her katılımcı için 3 adet kod oluşturulmuştur. Örnek olarak K208.

öğretmen adayının sadece bir alt boyut için verdiği cevaptan 3 adet kod oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan 230 sayıda katılımcı 690 sayıda koda kaynaklık etmiştir. Katılımcıların “Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?” sorusuna verdiği cevaplar için 7 adet kod oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar “Gerekli, Gereksiz, Yeterli, Yetersiz, Kararsız, Sosyal Bilgilerin Amaçlarına Girer ve Sosyal Bilgilerin Amaçlarına Girmez” olarak belirlenmiştir. “Gerekli” kodundan 229, “Gereksiz” kodunda 1, “Yeterli” kodunda 12, “Yetersiz” kodunda 213, “Kararsız” kodunda 5, “Sosyal Bilgilerin Amaçlarına Girer” kodunda 226, “Sosyal Bilgilerin Amaçlarına Girmez” kodundan ise 4 adet çıkarılmıştır. Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

- K6. Sosyal bilgilere gereklidir ama sosyal bilgiler dışında daha çok rehberlik gibi bir konu.*
- K18. Siber zorbalık topluma dair yapılan bir davranıştır. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersi ile öğretmek amaçlanır. Yeterlidir.*
- K42. Bence yeterli değildir. Sosyal bilgilerin amaçlarına yer almalıdır.*
- K55. Kesinlikle gerekir. Günümüzde insanlar en çok orada vakit geçiriyor ve önünü alabilmek için kesinlikle gerekir. Sosyal bilgiler de hayatın içinden bir ders olduğu için gereklidir.*
- K57. Bence öğrencilerin bu kavramı bilmesi önemli. Bu suçun neler oluşturacağını farkında olmalıdır. Bence yeterlidir. Sosyal bilgilerin amaçları arasına girer. Çünkü bireyleri topluma hazırlıyoruz. Her şeyin farkında olmalılar.*
- K59. O yaşlardaki çocuklar henüz telefon kullanmadığı için gerekli olmayabilir. Lise çağı daha dışarıya açık bir dönem olduğundan asıl önlem o zaman alınmalıdır.*
- K60. Sosyal bilgiler dersinde yeterli olarak verildiğini düşünüyorum. Günümüzde oldukça artan bir durum ders olarak işlenmesi, hocalar tarafından anlatılması amaçlar arasına girer.*
- K65. Siber zorbalık kavramına yer verilmesi gereklidir. Sosyal bilgiler toplumun yeni düzenlerine göre kendini yenileyip, gerekli bilgiler sağlanmalıdır. Bu açıdan yer alması önemlidir. Yeterince bulunmaktadır.*
- K71. Gereklidir ama yeterli olduğunu düşünmüyorum. Sosyal bilgilerin amaçları arasına girer. Sosyal bilgilerin en çok üstünde durduğu konulardan biri de etkin vatandaşlıktır. Etkin vatandaş sosyaldır, sosyal insan toplumun sorunlarını göz ardı etmez.*
- K82. Bu dersin amaçlarından biri öğrencinin toplumla ve çevredeki diğer her şeyle uyumlu olmak üzere yetiştirmektedir. Sosyal medya, teknoloji hayatımızı büyük ölçüde etkiler. Sosyal bilgiler kazanımlarında da teknolojik yeterliliğe sahip olması bulunmaktadır. Öğrenciler bu konuda bilgilendirilmesi gereklidir. Ancak yeterli derece derste verildiğini düşünmüyorum.*
- K84. Günümüz koşullarına baktığımızda herkes için gerekli diye düşünüyorum. Yeterliliği konusunda bence yetersizdir. Çünkü çoğu kişinin bu konu hakkında yeteri kadar bilgisinin*

olmadığını düşünüyorum. Bu konuyu öğretmek sosyal bilgilerin amaçları arasına girer. Çünkü günümüzde çok büyük sorun oluşturabilecek bir konu.

K86. Bence kesinlikle gerekli. Yeterli olduğunu düşünmüyorum. Medya okuryazarlığı dersi içerisinde öğrenciler bu konuda bilgilendiriliyor. Ancak lisans düzeyi için diğer sınıf kademelerindeki derslerde de bilgisi verilmeli. Ortaokulda ise ünite içerisinde çok kısa bir bölümde geçiyor ancak kapsamı arttırılmalı. Sosyal, etkin vatandaşlar olarak sosyal bilgiler için oldukça gerekli.

K104. Sosyal medyanın ve sanal ortam hayatımızın büyük bir parçası olmasından sonra kesinlikle gerekli olduğunu ve yıllar geçtikçe yetersiz bir düzeye geldiğini düşünmekteyim. Amaçları arasına girdiğini düşünmekteyim. Yeni bir oluşum olarak yer almalıdır.

K110. Bence gereklidir. Değişen dünya ve teknoloji bizlere ortak bir ortam sunuyor ve bu ortamın tehditleri de var bu sebepten ötürü gereklidir. Sosyal bilgiler toplumun olduğu her yerde olmalıdır. Toplum sosyal medyada ise sosyal bilgiler orada olmalı. Yeterli midir? Değildir. Bugüne kadar siber zorbalıkla alakalı bir şey gördüğümüzü görmedim.

K121. Sosyal bilgilerin amacı etkin vatandaş yetiştirmektir. Bu kapsamda siber zorbalık aykırı bir davranıştır. Bunu düzeltmek ya da ortaya çıkmasını engellemekte sosyal bilgiler büyük bir öneme sahiptir. Fakat sosyal bilgilerde siber zorbalık üzerinde pek fazla durulmamaktadır.

K162. Siber zorbalık sosyal bilgileri kapsar bence. Çünkü sosyal, yani günlük hayatta karşılaşılabilecek şeyler ve bu konuda öğrencileri bilgilendirmek gerekiyor. Yeterli olup olmadığıyla ilgili yorum yapamam çünkü ne derecede yer veriliyor bilmiyorum. Bu kavramı öğretmek sosyal bilgilerin amaçlarına girmelidir.

K221. Bence yeterli değildir. Öğrencilerin bu durumda, bu konuda daha çok bilgilendirilmesi gerekir. Toplumumuzu bilgilendirmek için bu durum amaçları arasına girer.

K223. Bence yer verilmesi iyi bir şey. Bireylerin bilinçlenmesi için ama yeterli bilgi verildiğini düşünmüyorum. Öğrencilerin hayatında sosyal medya çok fazla yer tutuyor ve verilen bilgiler buna oranla yetersiz kalıyor.

K225. Sosyal bilgiler dersinde yer verilmesi kesinlikle gereklidir. Sosyal bilgiler insanı ele aldığı için insanı güvenlik yönüyle şiddetle ilgilendiren bu durum amaçları arasına girmektedir. Ama yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çağ üzerinden bakıldığında bu durumu yeterince dikkate almıyor ve göz ardı ediyoruz ders kapsamında.

K229. Gereklidir. Günümüz hayatında yaşanan örneklerin sosyal medya üzerinde yapması bir şeyi değiştirmez, yumuşatmaz, hafifletmez. Bu bilincin kazandırılması gerekir, tüm boyutlarıyla. Sosyal bilgilerin amaçları arasında “teknoloji okuryazarlığı” başlığı altında ayrı bir başlık olarak ele alınabilir.

Katılımcılar “Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?” sorusuna çoğunlukla “Gerekli” kodunu vurguladığı görülmüştür. En az çıkarılan kod ise “Gereksiz” kodudur. Katılımcıların çoğunluğunun görüşleri

incelendiğinde siber zorbalığın sosyal bilgiler derslerinde yer verilmesinin önemli olduğu yorumu yapılabilir.

4.11.5. Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılabilir?

Çalışmanın beşinci sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarından sosyal bilgiler dersinde ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıklarını arttırılmasıyla ilgili düşünceleri istenmiş ve buna ilişkin görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgulara Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18

Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılabilir? Sorusuna İlişkin Görüşleri

Kategoriler	f
Teknik	166
Tartışma, Örnek Verme, Proje, Etkinlik, Konferans, Anlatma, Canlandırma, Empoze, Söyleyişi, Aktarma, Kavram Haritası, Tiyatro, Kompozisyon, Beyin Fırtınası, Demeç, Anket, Araştırma, Seminer, Simülasyon, Problem Çözme, Örnek Olay, Uygulamalı Eğitim, Sunum, Dönüşümsel Öğrenme Modeli, Hikâye	
Rehberlik	28
Psikolojik Destek, Empati, Uzmanla Konuşma, Saygı, Sevgi, Özel Hayat	
Farkındalık Oluşturma	82
Bilinçlendirme, Bilgilendirme, Yol Gösterme, Dikkat, Medya Okuryazarlığı, Eğitim, Ders, Kazandırma, Analitik Düşünme, Eleştirel Düşünme, Öğretmek, Eğitim Süresi, Beceri, Değer	
Materyal	64
Video, Görsel, Animasyon, Film, Belgesel, Haber, Afiş, Broşür, Slayt, Ders Kitabı	
Öneri	14
Önlem, Uygulama, Yardım, Güvenlik, Uyarma	
	354

Araştırmada katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan üretilen kod ve kategoriler yukarıdaki Tablo 18’de yer verilmiştir. Katılımcıların “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılabilir?” sorusuna verdiği cevaplardan bazı katılımcılardan birden fazla kod

oluşturulmuştur. Örnek olarak K142. öğretmen adayının sadece bir alt boyut için verdiği cevaptan 4 adet kod oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan 230 sayıda katılımcı 354 kadar koda kaynaklık etmiştir. Katılımcılar “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılabilir?” sorusuna verdiği cevapların kodları 5 kategori altında toplanmıştır. Oluşturulan kategoriler “Teknik, Rehberlik, Farkındalık Oluşturma, Materyal ve Öneri” olarak belirtilmiştir. “Teknik” kategorisinden 166, “Rehberlik” kategorisinden 28, “Farkındalık Oluşturma” kategorisinden 82, “Materyal” kategorisinden 64, “Öneri” kategorisinden ise 14 kod oluşturulmuştur. Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K42. Örnek olay gösterimi, bilgilendirici sunumlar vs.

K45. Bilgilendirici faaliyetler düzenlenebilir, psikolojik destek sağlanabilir.

K57. Animasyonlar, kısa reklam filmi olabilir. Bu işle uğraşan kişilerle sunum yapma olabilir.

K64. Seminerler, eğitim verilebilir. Derste siber zorbalığa uğrarsa neler yapabileceği hakkında bilgi verilebilir. Öncesinde tedbir almaları da sağlanabilir. Hatta bu konuda uzman bir kişi ile konuşulabilir.

K65. Olmuş veya olabilecek olaylar üstünden örnekler verilebilir. Empati kurmaya yönelik ufak simülasyonlar yapılabilir.

K95. Çeşitli konferans, video veya kısa film izletilebilir ya da bu durumlarda neler yapacaklarını sınıf ortamında tartışarak öğretmeye çalışabiliriz.

K101. Canlandırmalar ve örnek olaylarla bunun nasıl bir his uyandırdığı empati yoluyla öğretilir.

K105. Derste bu konu öğrencilere anlatılmalıdır ve alınması gereken önlemlerden bahsedilmelidir.

K115. Aileler bilinçlendirilmelidir. Öğretmenler, okul yöneticileri konuyla ilgili telkinlerde bulunmalı. Bu konuyla ilgili çizgi filmler düzenlenebilir.

K124. Bilişim teknolojileri dersi ile beraber ortak olarak etkinlikler yapılabilir. Ders içerisinde de örnek olaylar işlenebilir.

K129. Bu tip durumlarda neler yapacaklarını, güvenlik önlemlerini beraber yapıp bu konu hakkında duyarlılıklarını sağlayabiliriz.

K142. Konuyla ilgili tartışma, beyin fırtınası teknikleri kullanılarak analitik ve eleştirel düşünceleri sağlanabilir.

K196. Broşürler dağıtılabilir. Bu konuda uygulamalı çalışma yapılabilir.

K198. Etkinlikler yapılabilir. Duyuru, bilgilendirme ve sunum ile öğrenciler bilinçlendirilebilir.

K228. Bu konuda bilgilendirme, bilinçlendirme içerisinde bulunulmalı. Daha fazla etkinlikle bu konu ele alınmalıdır. Medyaya dair, onun okuryazarlığına dair derslerde de müfredata eklenmelidir.

K230. Empati duygusu üzerinden örnekler vererek kendilerine yapılmasını istemedikleri bir şeyi başkalarına da bu sebeple yapamazlar. Afişlerle görsellik kazandırıp okulda kalıcı hale getirilebilir.

Katılımcılar “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılabilir?” sorusuna çoğunlukla “Teknik” kategorisindeki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “Öneri” kategorisidir. Katılımcıların çoğunluğunun görüşleri incelendiğinde siber zorbalık duyarlılığını artırabilmenin yolu “Teknik” ile olacağı yorumu yapılabilir.

4.11.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılmalıdır?

Çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşme formu altıncı sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarını nasıl arttırılabileceğiyle ilgili düşünceleri istenmiş ve buna ilişkin görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgulara Tablo 19’da yer verilmiştir.

Tablo 19

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılmalıdır? Sorusuna İlişkin Görüşleri

Kategoriler	f
Kültürleme	166
Bilgilendirme, Eğitim, Ders, Kurs, Bilinçlendirme, Müfredat, Anlatmak, Öğretme, Medya Okuryazarlığı, İnceleme, Öğretmen, Aktarma, Kitap, Etkinlik, Uygulama, Bilgi Verme, Açıklama	
Yöntem	92
Drama, Tiyatro, Sempozyum, Panel, Kongre, Örnek Verme, Araştırma, Makale, Dinleti, Seminer, Anket, Görüşme, Konferans, Gözlem, Örnek Olay	
Görsel Etkinlik	31
Sunum, Afiş, Film, Broşür, Reklam, Video, Slayt	
Önlem	9
Kanun, Yasa, Yaptırım, Toplantı, Dikkat, Gizlilik	
Değer-Beceri	12
Empati, İş Birliği, Sorumluluk, Saygı, Duyarlılık	
	310

Araştırmada katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan üretilen kod ve kategoriler yukarıdaki Tablo 19’da yer verilmiştir. Katılımcıların “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılmalıdır?” sorusuna verdiği cevaplardan bazı katılımcılardan birden fazla kod oluşturulmuştur. Örnek olarak K109. öğretmen adayının sadece bir alt boyut için verdiği cevaptan 4 adet kod oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan 230 sayıda katılımcı 310 kadar koda kaynaklık etmiştir. Katılımcılar “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılmalıdır?” sorusuna verdiği cevapların kodları 5 kategorisi altında toplanmıştır. Oluşturulan kategoriler “Kültürleme, Yöntem, Görsel Etkinlik, Önlem ve Değer-Beceri” olarak belirtilmiştir. “Kültürleme” kategorisinden 166, “Yöntem” kategorisinden 92, “Görsel Etkinlik” kategorisinden 31, “Önlem” kategorisinden 9, “Değer-Beceri” kategorisi altında ise 12 kod oluşturulmuştur. Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K2. Eğitim verilebilir, konuyla ilgili sunum, projeler istenebilir öğretmen adaylarından, konudan sorumlu tutulur.

K24. Lisans eğitim süresi boyunca en az iki kredilik bir ders olarak verilebilir. Mümkün olmazsa ilgili bir dersin içerisinde kazanım olarak yer almalı.

K31. Bu konuda daha fazla bilgi verilmeli ve kendilerinin araştırmaları için teşvik edilmelidir.

K52. Öğretmen bir sunum, afiş vb. videolar izletebilir bu konu hakkında.

K56. Konu ile alakalı yetkin kişilerden sempozyum gibi dinleti programları yapılabilir, ayrıca mesleki eğitim verilebilir.

K66. Sunumla bilgi verilebilir, afiş yapılabilir.

K81. Kişisel verilerin korunması kanunu detaylıca anlatılıp, bu kodu hakkında yasal düzenlemelere değinilebilir.

K82. Siber zorbalık günümüzde çok yaygındır. Çeşitli eğitimler programlarına dahil edilebilir. Velilerle çocukların sosyal medya kullanımı konusunda da iş birliğine gidilmelidir. Öğretmen adaylarının eğitimlerinde bu konuya daha çok yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

K106. Bu kavram derslerde okutulurken temsili bir drama/tiyatro yaptırılabilir (empati duygusu için). Her şeyden önce öğretmen adaylarının zihnine saygı değeri oturtulmalıdır. Sosyal medya nasıl kullanılmalı/kullanılmamalı tarzında eğitim verilebilir. Öğretmen toplumu eğiten bir meslek olduğu için lisans eğitiminde bu eğitim çok önemlidir.

K109. Alanın uzmanlarının düzenleyeceği konferans, sempozyum ve panellere katılmak, detaylı bir şekilde durumla ilgili kanunların öğretilmesi sağlamak, bu konuyla ilgili çıkan haberleri takip etmek.

K113. Öğretmen adayı için bilinçlendirici videolar izletme, medya okuryazarlığı dersi verme.

K115. Üniversitelerde sempozyumlar, kongreler düzenlenebilir.

K119. Öncelikle biz öğretmen adaylarına siber zorbalığın ne olduğu öğretilmelidir. Bir şeyi tam anlamıyla bilmeden karşımuздakine aktaramayız. Bir uzman tarafından öğretmen adaylarını bilgilendirip, hayatın her alanında karşılaşılabilecekleri anlatılmalıdır. Kısa filmler oluşturulabilir.

K121. Öğrencilerde olduğu gibi yanlışlığı üzerinde durulmalıdır. Sonrasında bu davranış sonucundaki yaptırımlardan söz edilmelidir. Yasalar ve kanunlarda siber zorbalığın sonuçları öğretmen adaylarına bildirilmelidir.

K124. Örnek olaylar üzerinden etkinlik ve materyal tasarımı yaptırılabilir.

K151. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu konuda duyarlılıklarını arttırmak için dijital ortamda yaşanan bu tür zorbalıklardan örnekler verilerek bu konuyu bir derse dahil etmek doğru olabilir. Ya da bu konuda seminerler yapılabilir.

K187. Bu konu hakkında konferans verilebilir. Bilinçlendirmek için bu konuya uygun bilgi broşürü çalışması yapılabilir.

K204. Sosyal medyanın araçlarını tamamen öğrenmelidir. Bu platformda olası zorbalıklarda ne yapılması gerektiğini tam anlamıyla bilip öğrencilerine aktarmalıdır.

K225. Kişisel bilgi gizliliği ve doğru internet kullanımı hakkında konferanslar düzenleyebiliriz.

K229. Seçmeli ders olarak görülebilir. Belirli seminerler düzenlenebilir.

Katılımcılar “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılmalıdır?” sorusuna çoğunlukla “Kültürleme” kategorisi altındaki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “Önlem” kategorisidir. Katılımcıların çoğunluğunun görüşleri incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığını attırabilmenin yolu “Kültürleme” ile olacağı yorumu yapılabilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın nicel ve nitel bulgularının değerlendirilmesini içeren sonuçlar bulunmaktadır. Bununla birlikte araştırmanın bulgularına dair sonuçlar, alan yazını yer alan araştırmalar ile karşılaştırılarak tartışılmış ve ele alınmıştır. Son olarak da araştırmanın sonuçlarından hareketle öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular özetlenerek elde edilen veriler yorumlanmış, alan yazına dayanarak sonuçlar tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

5.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılık Düzeylerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri incelenmiştir. Bulgulardan hareketle, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uysal, Duman, Yazıcı ve Şahin (2014) çalışmasında öğretmen adaylarının duyarlılıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çıkan sonucu destekler niteliktedir. Gezgin ve Çuhadar (2012) bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmen adaylarının duyarlılık düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yılmaz (2010) çalışmasında ise öğretmen adaylarının siber

zorbalığa yönelik algılarının yüksek olduğunu belirtmiştir. Yapılan bu çalışmalarda öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu belirtilmiş ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının da siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu sonucunu desteklemektedir.

5.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Cinsiyete Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları cinsiyet değişkenine göre incelenmiştir. Kadın ve erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebi ise kadın öğretmen adaylarının sanal ortamlarda daha fazla siber zorbalığa maruz kalması ve bunun hayatında bir tecrübeye dönüşmesi, duyarlılığının oluşmasında etkili olmuş olabilir. Dikmen ve Çağlar (2017) çalışmasında siber zorbalığa ilişkin duyarlık düzeyi incelenen cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık bulunmuş kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre daha duyarlı olduğu tespit edilmiştir. Benzer araştırmalarda ise Ayas ve Horzum (2013) yaptığı çalışmada kadın öğretmenlerin siber zorbalığa yönelik farkındalıklarının yüksek olduğunu belirtmiş, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Sezer, Yılmaz ve Karaoğlan Yılmaz (2015) çalışmasında erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha yüksek duyarlılığa sahip oldukları sonucuna varmışlardır. Bunun sebebi erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre teknolojiyle daha iç içe olması ve sanal alemle ilgili daha fazla bilgi sahibi olmasıyla ilgili olabilir. Kozan ve Bulut Özek (2018) çalışmasında BÖTE bölümü öğretmen adaylarının cinsiyet değişkeninde siber

zorbalık duyarlılığında anlamlı farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun sebebi branşların farklılığından dolayı olabilir.

5.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Sınıf Düzeyine Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmiştir. Sınıf düzeyi değişkenine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 4. Sınıftaki öğretmen adaylarının Medya Okuryazarlığı dersi almalarına rağmen önceki sınıflara göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Bunun sebebi üniversite eğitiminin yetersiz olmasından kaynaklı olabilir. Elmas (2016) çalışmasında elde ettiği sonuçlar arasında öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıf düzeyi ile siber zorbalık algısıyla ilgili anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Erdur Baker ve Kavşut (2007) çalışmasında sınıf düzeyiyle siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir. Sınıflar arasında farklılık olmamasının sebebi üniversite eğitiminde siber zorbalığa yönelik bilinçlendirme çalışmalarının yeterli düzeyde yapılmaması olabilir. Yapılan bu çalışmalarla sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri tutarlılık göstermektedir.

5.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Yaşa Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri yaş değişkenine göre incelenmiştir. Yaş değişkenine göre sosyal bilgiler

öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İnam ve Öztürk (2018) çalışmasında öğretmen adaylarının siber zorbalık algılarıyla yaşları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını ifade etmiştir. Dikmen (2015) araştırmasında öğretmen adaylarının yaşlarıyla siber zorbalık duyarlılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır. Bu sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

5.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Anne Eğitim Durumuna Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları anne eğitim durumuna değişkenine göre incelenmiştir. Anne eğitim durumu değişkenine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İğdeli (2018) çalışmasında üniversite öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğunu bulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla üniversite öğrencilerinin farklı sonuca ulaşılmasının sebebi farklı bölümlerde okuyor olmaları veya annenin sahip olduğu teknoloji ve internete hakimiyeti gibi faktörler etkili olmuş olabilir. Tunca (2019) çalışmasında anne eğitim durumunun siber zorbalık açısından anlamlı bir farklılık belirlenmediği sonucuna ulaşmıştır.

5.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Baba Eğitim Durumuna Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları baba eğitim durumuna değişkenine göre incelenmiştir. Baba eğitim durumu

değişkenine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Babası ilkokul mezunu olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının babası ortaokul mezunu olanlara göre duyarlılık düzeylerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. İğdeli (2018) çalışmasında üniversite öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun sebebi katılımcıların babası ilkokul mezunu olan siber zorbalık konusunda daha tecrübeli olması bundan dolayı katılımcıların daha bilinçli olması gibi faktörler etkili olmuş olabilir. Tunca (2019) çalışmasında baba eğitim durumları açısından siber zorbalık konusunda anlamlı bir farklılığa ulaşmamıştır.

5.1.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Aile Gelir Durumuna Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının aile gelir durumuna değişkenine göre incelenmiştir. Aile gelir durumu değişkenine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazındaki benzer çalışmalar incelendiğinde Çelik (2015), Erbiçer (2017), Erdur Baker ve Kavşut (2007), Olutürk (2019) ailedeki sosyoekonomik durumunda siber zorbalıkla ilgili anlamlı bir farklılık olmadığı sonucunu destekler niteliktedir.

5.1.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Günlük İnternete Ayrılan Zamana Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının günlük internete ayrılan zaman değişkenine göre incelenmiştir. Günlük

internete ayrılan zaman değişkenine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İnam ve Öztürk (2018) çalışmasında öğretmen adaylarının sanal zorbalık algı puanlarının internet kullanım süresine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmayla sosyal bilgiler öğretmen adaylarının internete ayırdığı zamanla tutarlılık göstermektedir. Aydın ve Arslan (2021) öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili yaptığı çalışmasında günlük internet kullanım süresinin anlamlı farklılık göstermediği sonucuna varmıştır.

5.1.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Kullanılan Sosyal Medya Platformuna Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının kullandıkları sosyal medya platformu değişkenine göre incelenmiştir. Kullanılan sosyal medya platformu değişkenine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde kullanılan sosyal medya platformu ile siber zorbalık duyarlılığı ile ilgili çalışmalara rastlanmadığı görülmüştür. Benzer çalışmalarda Bayram ve Saylı (2013) yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin siber zorbalığın sosyal paylaşım platformlarında yaygın olduğunu belirtmiştir. Bunun sebebi ise üniversite öğrencilerinin sağlıklı sosyal medya kullanımında yeterli bilince sahip olmaması ve bununla ilgili bilinçlendirme çalışmalarıyla desteklenmemeleri olabilir.

5.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Sosyal Medya Kullanma Amacına Göre İstatistiksel Olarak Anlamlı Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının kullandıkları sosyal medya kullanma amacı değişkenine göre incelenmiştir. Sosyal medya kullanma amacı değişkenine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde sosyal medya kullanım amacı ile siber zorbalık duyarlılığı ile ilgili çalışmalara rastlanmadığı görülmüştür. Benzer bir araştırma olan Canoğulları, Yılmaz ve Cenkseven Önder (2022) üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmasında sosyal medya kullanım amaçları ile siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

5.1.11. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sorularından Elde Edilen Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın bu sorusunda 230 sosyal bilgiler öğretmenin adayının siber zorbalık duyarlılıklarına ilişkin görüşlerinden elde edilen analiz sonuç ve tartışmaya yer verilmiştir.

5.1.11.1. Siber Zorbalıkla İlgili Neler Bildiklerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Katılımcıların “Siber zorbalık nedir? Siber zorbalık hakkında neler biliyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplarda çoğunlukla “Suç Türü” ve “Davranış Türü” kategorisi altında yanıtladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca “Zorbalık Aracı, Doğru Olmayan, Mental Etki, Kural ve Zorba Davranışı” yönünde de görüşleri olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar çoğunlukla “Suç Türü” kategorisindeki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “Kural” kategorisidir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber

zorbalıkla ilgili genel olarak kavramı bildikleri fakat katılımcıların bir kısmının kavram kargaşası olduğu siber zorbalık ile siber saldırı faaliyetleriyle karıştırıldığı fark edilmiştir. Aydın ve Arslan (2021) yürüttüğü çalışmada öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğunu belirtmişse de öğretmen adaylarının siber zorbalık kavramı hakkında daha bilgili olduğu gözlenmiştir. İskifoğlu, Kara ve Ateş (2023) çalışmada katılımcıların siber zorbalığa karşı görüşlerinde ise bilişim suçlarına başvurarak önlem alınması gerektiğini, katılımcıların bir kısmı da siber zorbalıkla ilgili farkındalıkları yüksek bireyler oldukları ortaya çıkması bu sonuçla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Katılımcılar siber zorbalığı bir davranış türü olarak da görmüşlerdir. Tingiş (2022) çalışmasındaki katılımcıların siber zorbalığı bir davranış türü olarak vurgulamış bu bakımdan da paralellik gösterdiği görülmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları yüksektir. Bunun sebebi üniversitede aldıkları medya okuryazarlığı dersinin bilinçlendirmedeki rolü, geçmişten beri interneti sık sık kullanıyor olmaları veya başkalarının yaşadıkları siber zorbalık olaylarının dolaylı olarak kendilerinde duyarlılık oluşmasına sebep olmuş olabilir.

5.1.11.2. Siber Zorbalık Davranışı Örneklerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Katılımcıların “Hangi Tür Davranışlar Siber Zorbalığa Girer Örnekler Veriniz?” sorusuna verdikleri cevaplarda çoğunlukla “Ahlak Dışı” ve “Yasa Dışı” kategori altında yanıtladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca mağdura etkisi, zorba eylemi ve kişiyi etkileyen yönünde görüşleri olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar çoğunlukla “Ahlak Dışı” kategorisindeki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “Mağdura Etkisi” kategorisidir. Rivers ve Noret (2010) çalışmasında siber zorbalığın nefret mesajları, tehdit, lakap kullanma, özel hayatın ihlali ve kişisel verilerin izinsiz kullanma ve yayma olarak yapıldığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının siber zorbalık davranışlarında verdikleri örnekler bu çalışmadaki sonuca benzerlik gösterdiği

söylenbilir. Siber zorbalığın katılımcılar tarafından “ahlak dışı” görülmesi Kocatürk ve Türk Kurtça (2021) çalışmasındaki bir bulgusunda ahlaki uzaklaşmanın siber zorbalığı yordayan bir değişken olduğunu tespit etmiş ve öğretmen adaylarının düşünceleriyle bu konuda benzerlik gösterdiği söylenebilir. Mishna vd. (2010) çalışmasında en sık rastlanan siber zorbalık davranışının sosyal medya platformlarından farklı kişilere yapılan hakaret olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının da bu davranışın sıklıkla ve sürekli yapıldığını destekler nitelikte görüşleri olması çalışma sonucuyla benzerlik göstermektedir.

5.1.11.3. Sosyal Medyada veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığın Önlemesinde Neler Yapılabileceğine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Katılımcıların “Sosyal Medyada veya Herhangi Bir Platformda Siber Zorbalığı Önlemek İçin Neler Yapılabilir?” sorusuna verdikleri cevaplar çoğunlukla “Tavsiye” ve “Platform Desteği” kategorileri altında yanıtladıkları görülmektedir. Ayrıca “Öğretmen Sorumluluğu, Yaptırım ve Veri Korunumu” yönünde görüşleri olduğu da tespit edilmiştir. Katılımcılar çoğunlukla “Tavsiye” kategorisindeki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “Öğretmen Sorumluluğu” kategorisidir. Öğretmen adaylarının çoğunluk görüşü incelendiği zaman siber zorbalığın genel olarak bireysel yapılabilecek birtakım önlemlerle engellenebileceği görüşü hakimdir. Ayrıca sosyal medya platformlarının da siber zorbalığı engelleyecek birtakım faaliyetlerde bulunarak bu durumu minimuma indirgeyebilecekleri görüşü de belirtilmiştir. Tuncer ve Dikmen (2016) çalışmasında siber zorbalık kavramına yönelik algılarını ve farkındalıklarını artıracak etkinlikler yapılması, siber zorbalık kavramına yönelik sosyal medyada artmasını engellemek amacıyla bireylerin sosyal platformlarda kişisel verilerinin korunmasını sağlayabilecek önlemlerin alınması gerektiği sonucuna ulaşarak öğretmen adaylarının düşünceleriyle de benzerlik gösterdiği söylenebilir. Türk ve Şenyuva (2021) doğru internet kullanımı konusunda

bilgilendirme yapılması, güvenli internet kullanımının ve medya okuryazarlığının ders içeriklerine dâhil edilmesinin siber zorbalığı önleme açısından etkin bir rolü olacağı vurgulanmış burada öğretmen adaylarının görüşleriyle benzer sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir.

5.1.11.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Katılımcıların Sosyal Bilgiler Dersinde Siber Zorbalık Kavramına Yer Verilmesi Hakkında Neler Düşünüyorsunuz? sorusuna verdikleri cevaplar çoğunlukla “Gerekli, Yetersiz ve Sosyal Bilgilerin Amaçlarına Girer” yönünde görüşlerini belirttikleri görülmektedir. “Gereksiz, Yeterli ve Sosyal Bilgilerin Amaçlarına Girmez” şeklinde de görüş belirttikleri de tespit edilmiştir. Katılımcıların çoğunlukla “Gerekli” kodunu vurguladığı görülmüştür. En az çıkarılan kod ise “Gereksiz” kodudur. Katılımcıların çoğunluğunun görüşleri incelendiğinde siber zorbalığın sosyal bilgiler derslerinde yer verilmesinin yeterli olmadığını vurgulamışlardır. Benzer bir çalışma olan Kara ve Atasoy (2019)’un çalışmasında dijital vatandaşlık açısından sosyal bilgiler öğretim programında yetersiz ve öğrenme alanı bakımında da düzensiz olduğu sonucuna ulaşmış bu açıdan öğretmen adaylarının siber zorbalığın sosyal bilgiler dersinde yetersiz bulmasıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

5.1.11.5. Sosyal Bilgiler Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırılması İçin Neler Yapılabileceği Görüşlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Katılımcıların “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılabilir?” sorusuna verdikleri cevaplar çoğunlukla “Teknik” ve “Farkındalık Oluşturma” ekseninde yanıtlar verdikleri görülmektedir. Ayrıca

“Rehberlik, Materyal ve Öneri” yönünde görüşleri olduğu da tespit edilmiştir. Katılımcılar çoğunlukla “Teknik” kategorisindeki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “Öneri” kategorisidir. Ayrıca öğretmen adayları teknik kategorisi altında belirttikleri yöntemler arasında çağdaş ve geleneksel yöntemleri tercih ettiği görülmüştür. Yiğit ve Seferoğlu (2017) yaptığı çalışma sonucunda siber zorbalık davranışının engellenmesi bu kavramla ilgili bilgilendirmelerin yapılması gerektiği sonucuna ulaşmış bununla beraber öğretmen adaylarının görüşleriyle çıkan sonucun benzerlik taşıdığı söylenebilir. Bazı öğretmen adayları empati ile siber zorbalık duyarlılıklarının arttırılabileceğine yönelik görüşlerde bulunmuşlardır. Yiğit ve Seferoğlu (2017) çalışmasında alan yazında empati ile siber zorbalığa yönelik müdahalelerde bulunulduğunu belirtmiştir bu da öğretmen adaylarının fikirleriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

5.1.11.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırılması İçin Neler Yapılabileceği Görüşlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Katılımcıların “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarını Arttırmak İçin Neler Yapılmalıdır?” sorusuna verdikleri cevaplar çoğunlukla “Kültürleme” ve “Yöntem” yönünde görüşlerini belirttikleri görülmektedir. Görsel etkinlik, önlem ve değer-beceri kategorileri altında görüşlerini belirtmişlerdir. Katılımcılar çoğunlukla “Kültürleme” kategorisi altındaki kodları vurguladığı görülmüştür. En az kod çıkarılan kategori ise “Önlem” kategorisidir. Öğretmen adaylarının çoğunlukla bilinçlendirme ve bilgilendirmeye yönelik etkinliklerle duyarlılıklarının yükseltilebileceğine vurgu yapmışlardır. İşçitürk ve Turan (2015) çalışmasında öğretmen adayları; siber zorbalığın önüne geçilmesi için yaptırım uygulanması, güvenli internet, iş birliği yapılması ve siber zorbalıkla ilgili eğitim verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Genel olarak incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda toplanan veriler incelendiğinde ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık kavramına hâkim oldukları tespit edilmiştir.

5.2. Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgular ve sonuçlardan hareketle aşağıdaki öneriler yapılabilir:

- Sağlıklı internet kullanımı ve bilinçli sosyal medya etkileşimi için eğitim, kamu spotu ve seminer gibi faaliyetlerle kişiler bilinçlendirilebilir.
- Sosyal bilgiler öğretim programında siber zorbalıkla ilgili eksiklikler kapatılabilir.
- Siber zorbalığa yönelik caydırıcı cezalar oluşturulabilir.
- Öğretmen adaylarının üniversitelerde siber zorbalık duyarlılıklarını arttıracak derslere ve etkinliklere yer verilmelidir.
- Öğretmen adaylarıyla eğitim fakültesi içerisinde siber zorbalık örnekleri üzerinden akademik çalışmalar yapılabilir.
- Kadın katılımcıların siber zorbalık duyarlılıkları yüksek olduğu için erkeklere yönelik siber zorbalık duyarlılıklarına ilişkin araştırma yapılabilir.
- Öğretmen adaylarına internet ve sosyal medya ile ilgili bilinçlendirmeye yönelik etkinlikler yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu B., & Kurbanoglu S. (2003). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve bilgisayar öz-yeterlik algıları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 1-10.
- Akkoyunlu, B. (2002). Öğretmenlerin internet kullanımını ve bu konudaki öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22).1-8.
- Arıca T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34(34), 167-184.
- Arslan, S. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Adıyaman Üniversiteleri örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi*, 19, 1-17.
- Aydın, İ., & Arslan, K. (2021). Son sınıf öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin incelenmesi: Buca Eğitim Fakültesi örneği. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(2), 295-314.
- Aydın, İ. (2021). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin ve başa çıkma stratejilerinin incelenmesi: Buca eğitim fakültesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Bailey, G. (2013). Cyberbullying: Victimization through electronic means. *Current Issues in Middle Level Education Dergisi*, 18(1), 1-7.
- Ballard, M. E., & Welch, K. M. (2017). Virtual warfare: Cyberbullying and cybervictimization in MMOG play. *Games and Culture: A Journal of Interactive Media*, 12(5), 466-491.
- Bauman, S., Rigby K., & Hoppa, K. (2008). U.S. teachers' and school counselors' strategies for handling school bullying incidents. *An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 28(7), 837-856.
- Bayar, Y. (2010). *Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: genellenmiş akran algısının aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baykal, F. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: Afyonkarahisar ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Bayram, N., & Saylı, M. (2013). Üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışı. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 107-116.
- Ben Joseph, E.P. (2022). *Cyberbullying*. <https://kidshealth.org/en/teens/cyberbullying.html> sayfasından erişilmiştir.
- Beran, T.N., & Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- BTK, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (t.y.). *Siber Zorbalık Nedir ve Nasıl Önlenir?* <https://www.btkakademi.gov.tr/portal/course/siber-zorbalik-nedir-ve-nasil-oenlenir-17010> sayfasından erişilmiştir.
- Amerikan Psikoloji Enstitüsü (2023). *Bullying*. <https://dictionary.apa.org/bullying> sayfasından erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2021). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.

- Canoğulları, Ö., Yılmaz, Y., & Cenkseven Önder, F. (2022). Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık açısından internet bağımlılığı ve sosyal medya kullanımının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(9), 38-53.
- Cebeci, S. (2014). *Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri*. İstanbul: Alfa.
- Chadwick, S. (2014). *Impacts of cyberbullying, building social and emotional resilience in schools*. Londra: Springer.
- Dictionary Cambridge (2023). Cyberbullying.
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/cyberbullying> sayfasından erişilmiştir.
- Çelik İskifoğlu, T., Kara, D. N., & Ateş, M. A. (2023). Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık hakkındaki görüşleri ve mağduriyet yaşantıları. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 12(1), 105-111.
- Çelik, A. A. (2015). *Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mevlâna Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem.
- Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior Dergisi*, 11(2), 217-223
- Dikmen, M., & Çağlar, A. (2017). Öğretmen adaylarının siber zorbalığa yönelik duyarlılıklarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 101-112.
- Dikmen, M. (2015). *Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz-Yeterlilik Algıları ile Siber Zorbalık Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Donegan, R. (2012). Bullying and cyberbullying: History, statistics, law, prevention and analysis. *The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 3(1), 33-42.
- Elmas, B. (2016). *Öğretmen adaylarının siber zorbalık ve siber mağduriyet algı düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Erbıçer, E.S. (2017). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27(27), 31-42.
- Fırat, M., & Ayran, G. (2016). Üniversite öğrencileri arasında sanal zorbalık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4), 322-329.
- Florang, J.E. (2020). Cyberbullying: New approaches for school counselors. *Journal of School Counseling*, 18(17), 1-24.
- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference 17.0 update*. 10th Edition, Boston: Pearson.
- Gezgin, D.M., & Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 93-104.
- Gradinger, P., Strohmeier, D., & Spiel, C. (2010). Definition and measurement of cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 4(2), 1-13.
- Güngör, B., Tingiş, E., & Sarol, B. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 3(2), 147-160.

- Güven, S. (2017). Siyasal iletişim sürecinin dönüşümü, siyasal katılım ve iletişim teknolojileri. *The Turkish Online Journal of Design, Art And Communication*, 7(2), 175-191.
- Hanewald, R. (2008). Confronting the pedagogical challenge of cyber safety. *Australian Journal of Teacher Education*, 33(3), 1-16.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2022). Cyberbullying identification, prevention, and response. <https://cyberbullying.org/Cyberbullying-Identification-Prevention-Response-2022.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Horzum, M.B., & Ayas, T. (2013). Rehber öğretmenlerin sanal zorbalık farkındalık düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 195-205.
- İğdeli, F. (2018). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- İnam, N., & Öztürk, G. (2018). Öğretmen adaylarının sanal zorbalık algıları. *International Journal of Computers in Education*, 1(1), 24-38.
- İnce, M., & Koçak, M.C. (2017). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 736-749.
- İşçitürk, B.G., & Turan, Z.E. (2015). Öğretmen adaylarının siber zorba davranışlara ilişkin görüşleri. *Researcher: Social Sciences Studies Dergisi*, 3(4), 60-68.
- Jung, Y. E., Leventhal, B., Kim, Y. S., Park, T. W., Lee, S. H., Lee, M., Park, S.H., Yang, J.C., Chung, Y.C., Chung, S.K., & Park, J. I. (2014). Cyberbullying, problematic internet use, and psychopathologic symptoms among Korean youth. *Yonsei Medical Journal*, 55(3), 826-830.

- Kalafat, A. (2021). *Ergen siber zorbalık duyarlılığı ile algılanan sosyal destek ve öznel iyi oluşu artırma stratejileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan, A.M., & Haenlein, M. (2010) Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Kara, T., & Atasoy, E. (2019). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının (2018) dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutları bağlamında incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(41), 133-154.
- Karaman, G. (2016). *Ortaokul öğrencileri, rehber öğretmenleri, bilişim teknolojileri öğretmenleri ve yöneticilerinin siber zorbalık hakkındaki görüşleri: Keçiören ilçesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel.
- Kaygısız, E. G. (2020). Şiddetin e-hali: Siber zorbalık. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 4-5, 161-174.
- Kestel, M., & Akbıyık, C. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859.
- Kırık, A.M., & Bulut, A. (2018). Sosyal medyada hak ve özgürlüklerin kullanımı ve sınırlanması: İletişim hukuku açısından bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 68(1), 321-339.
- Kocatürk, M., & Türk Kurtça, T. (2021). Akran zorbalığı ve mağduriyeti, siber zorbalık, ahlaki uzaklaşma ve empatik ilgi arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(79), 1123-1136.
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık: Fizikselden sanala yeni şiddet. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 24(2), 74-85.

- Kowalski, R.M., & Limber, S.P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health, 41*(6), 22-30.
- Kozan, M., & Bulut Özek, M. (2019). BÖTE bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29*(1), 107-120.
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology, 23*(4), 435-454.
- Li, Q. (2010) Cyberbullying in high schools: a study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 19*(4), 372-392.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Metin, K.E. (2017). *Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin siber zorbalık yaşama düzeyleri ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J., & Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry, 80*(3), 362-374.
- Mishna, F., Saini M., & Soloman S. (2009). Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review, 31*(12), 1222-1228.
- Myers, C. A., & Cowie, H. (2019). Cyberbullying across the lifespan of education: Issues and interventions from school to university. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 16*(7), 1217.

- O’Keeffe, G. S., & Clarke Pearson, K. (2011). The impact of social media on children, adolescents and families. *Official Journal of The American Academy of Pediatrics*, 127(4), 800–804.
- Olutürk, N. Ş. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde sanal zorbalık ve mağduriyetin internet aile stili ve diğer değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12(4), 495-510.
- Önal, N. T., Önal, N., & Çakır, H. (2020). An investigation of cyberbullying and cybervictimization of mathematics and science pre-service teachers. *Malaysian Online Journal of Educational Technology*, 8(4), 23-34.
- Öztürk, C. (2019). *8. Sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2012). *Cyberbullying prevention and response: Expert perspectives*. New York: Routledge.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 531–562.
- Rivers, I., & Noret, N. (2010). ‘I h8 u’: findings from a five-year study of text and email bullying. *British Educational Research Journal*, 36(4), 643-671.
- Sakallı, H. (2015). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sezer, B., Yılmaz, R., & Karaoğlan Yılmaz, F. G. (2015). Cyber bullying and teachers' awareness. *Internet Research*, 25(4), 674–687. <https://doi.org/10.1108/IntR-01-2014-0023>
- Siber zorba olma (2018). <http://tbv.org.tr/siber-zorba-olma-farkinavar/> sayfasından erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (2023). Siber Zorbalık. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- SİBERAY, Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (t.y.). *İnternet Nedir?*. <https://www.siberay.com/internet-nedir#> sayfasından erişilmiştir.
- Slonge, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Şahin, M., & Akbaba, S. (2017). *Okulda ve sanal ortamda zorbalık ve empati*. Ankara: Nobel.
- Tanrıkulu, T., Kınay, H., & Arıca, O. T. (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 38-47.
- Taş, H., Kiroğlu K. (2018). 2017 İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *İlköğretim Online (elektronik)*, 17(2), 697-716.
- Tatlı, A. (2018). *Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgi okuryazarlığı ile internet ve bilgisayar kullanım özyeterlikleri bağlamında değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Tingiş, E. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin siber zorbalık hakkındaki görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

- Toprak, Y. (2018). *Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin siber zorbalık algılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Tunca, G. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet: Ankara ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Tuncer, M., & Dikmen, M. (2016), *Sosyal ağlarda bekleyen yeni tehlike: Siber zorbalık*. 4th International Instructional Technologies & Teacher Education Symposium, Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (2023). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-%202049407#:~:text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1,artarak%20%95%2C5%20oldu.&text=%C4%B0internet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,y%C4%B1%C4%B1nda%20%87%2C1%20oldu](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-%202049407#:~:text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1,artarak%20%95%2C5%20oldu.&text=%C4%B0internet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,y%C4%B1%C4%B1nda%20%87%2C1%20oldu) sayfasından erişilmiştir.
- Türk, B., & Şenyuva, G. (2021). Şiddet sarmalı içinden siber zorbalık: Bir gözden geçirme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(10), 462-479.
- UNICEF, Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (t.y.). *Siber zorbalık: Nedir ve nasıl önlenir?*. <https://www.unicef.org/turkiye/siber-zorbal%C4%B1k-nedir-ve-nas%C4%B1l-%C3%B6nlenir> sayfasından erişilmiştir.
- Uysal, İ., Duman, G., Yazıcı, E. & Şahin, M. (2014). Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ve siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin bazı psikometrik özellikleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 191-210.

- Walker, J. L. (2009). *The contextualized rapid resolution cycle intervention model for cyberbullying*. Doktora Tezi. Arizona State University Institute of Educational Sciences, Arizona.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Başa ıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yaşa, H., & Pınarbaşı, T. E. (2018). Sosyal medyada bir siber zorbalık örneği: Mina Başaran, *Journal of Academic Social Science Studies*, 2018(69), 501-512.
- Yıldırım, A., & şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A.F. (2023). Siber Zorbalık. *İletişim Ansiklopedisi*. DOI:10.5281/zenodo.7728863
- Yılmaz, H. (2010). An examination of preservice teachers' perceptions about cyberbullying. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 6(4), 263-270.
- Yiğit, M.F., & Seferoğlu, S.S. (2017). Siber zorbalıkla ilişkili faktörler ve olası çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Çevrimiçi Teknoloji Bağımlılığı ve Siber Zorbalık Dergisi*, 4(2), 13-49.

EKLER

EK 1. Etik Komisyonu İzin Yazısı

Evrak Tarih ve Sayısı: 20.10.2022-E.487837

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-487837
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

20.10.2022

Dağıtım Yerlerine

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Oğuz YEŞİL'in, Prof.Dr.Cemil Cahit YEŞİLBURSA'nın**, danışmanlığında yürüttüğü **"Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları"** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **18.10.2022** tarih ve **17** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2022 - 984

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste
DAĞITIM
Gereği:
Sayın Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA

Bilgi:
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU KATILIM LİSTESİ	
TOPLANTI TARİHİ : 18.10.2022	TOPLANTI SAYISI : 17
ADI – SOYADI	İMZA
Prof. Dr. İsmail KARAKAYA BAŞKAN	
Prof.Dr.C.Haluk BODUR	
Prof.Dr.Seçil ÖZKAN	
Prof.Dr.Cevriye TEMEL GENCER	KATILAMADI
Prof.Dr.İsmet YÜKSEL	
Prof.Dr.Aymelek GÖNENÇ	
Prof.Dr.Gülay BAYRAMOĞLU	
Prof.Dr.Makbule GEZMEN KARADAĞ	
Prof.Dr.Zehra GÖÇMEN BAYKARA	
Prof.Dr.İlyas OKUR	
Prof.Dr.Nihan KAFA	
Doç.Dr.Melek Gülşah ŞAHİN	

EK 2. Üniversite İzinleri

T.C.
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-89377925-399-535767
Konu : Uygulama İzi Yazısı(Oğuz
YEŞİL)Hk.

16.12.2022

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 09.12.2022 tarihli ve 80287700-399- 531231 sayılı yazı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Oğuz YEŞİL 'in, Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA' nın danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları" konulu tez çalışması kapsamında çalışma yapma talebi ile ilgili Bölüm görüşü yazımız ekinde gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Mahmut SELVİ
Dekan

Ek:Bölüm Başkanlığı Görüşü

T.C.
REKTÖRLÜĞÜ
EĞİTİM FAKÜLTESİ
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölüm Başkanlığı

Sayı : E-44569636-399-534046
Konu : Uygulama İzin Yazısı (Oğuz
YEŞİL)

14.12.2022

GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : 13.12.2022 tarihli ve 89377925-399- 532756 sayılı yazı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Oğuz YEŞİL 'in, Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA'nın danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal Bilimler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları" konulu tez çalışması kapsamında Bölümümüz Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerine uygulama yapma talebi eğitim - öğretim programımızı aksatmamak kaydı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinize ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Fatma AÇIK
Bölüm Başkanı

ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-96053312-044-2200138644
Konu : Anket İzin Talebi

15.12.2022

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : Gazi Üniversitesi Rektörlüğünün (Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü) 12.12.2022 tarihli ve 80287700-399.08.01-E.531141 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Oğuz YEŞİL 'in, Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA 'nın danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları" başlıklı tez çalışmasını Fakültemizde öğrenim gören Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı öğrencilerine uygulama talebi Dekanlığımızca uygun görülmektedir.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Mehmet ATALAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-28677689-000-558382
Konu : Uygulama İzi Yazısı(Oğuz YEŞİL)Hk.

Ek-1
23.12.2022

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : a) 12.12.2022 tarihli ve 80287700-399.08.01-E.531141 sayılı yazınız
b) EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞI'nın 22.12.2022 tarihli ve E-89241861-000-557811 sayılı yazısı

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Oğuz YEŞİL'in "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları" konulu tez çalışması kapsamında araştırmalarını Üniversitemiz Eğitim Fakültesi ilgili öğrencilerine uygulaması uygun görülmüştür.
Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Mustafa NURSOY
Rektör a.
Rektör Yrd.

EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
Fakülte Uzmanlar Grubu

Ek-2

Sayı : E-82495438-044-534647
Konu : OĞuz YEŞİL (Uygulama İzin Yazısı)

22.12.2022

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
Emniyet Mh. Bogaziçi Sk. PK:06500 Besevler-Yenimahalle/ANKARA

İlgi : a) 19.12.2022 tarihli ve 50913635-399-530635 sayılı yazı,
b) 12.12.2022 tarih ve 531141 sayılı yazınız.

Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi OĞuz YEŞİL'in, Prof.Dr.Cemil Cahit YEŞİLBURSA'nın danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları " başlıklı tez çalışmasını Fakültemizdeki Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına uygulayabilme isteğine ilişkin, Bilim Kurulumuzun 19.12.2022 tarih ve 36/1 sayılı yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Dekan V.

ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-46810852-302.08.01-294259
Konu : Uygulama İzni Yazısı (Oğuz YEŞİL)

16/12/2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 14/12/2022 tarihli ve E-69972237-302.08.01-293088 sayılı yazınız.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Oğuz YEŞİL' in, Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA' nın danışmanlığında yürüttüğü "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları" konulu yüksek lisans tez çalışması kapsamında Fakültemiz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında uygulama yapma isteği Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Bekir ÇINAR
Dekan

Ek:Bölüm Başkanlığı Yazısı (1 Sayfa)

EK 3. Kişisel Bilgi Formu

Sevgili öğretmen adayları;

Bu çalışmada vereceğiniz cevaplar tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacak olup araştırma kapsamı dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. İsminizi forma yazmanıza gerek yoktur. Bu veriaracını cevaplandırma gönüllük esasına dayanmaktadır. Maddeleri okuyup, içtenlikle cevap vermeniz araştırma için önem arz etmektedir. Araştırmaya katılımlarınızdan ötürü teşekkür ederim.

1)Cinsiyet: Erkek (...) Kadın (...)

2)Sınıf Düzeyi: 1(...) 2(...) 3(...)

4(...)3)Yaşınız: 1.( ) 17 - 19

2.( ) 20 - 22

3.( ) 23 – 25

4.( ) 26 - 28

5.( ) 29 ve üstü

4)Annenizin Eğitim Durumu

İlkokul(...) Ortaokul(...) Lise(...) Üniversite(...) Diğer(...)

5)Babanızın Eğitim Durumu

İlkokul(...) Ortaokul(...) Lise(...) Üniversite(...) Diğer(...)

6)Ailenizin aylık geliri ne kadar?

0-11,402 ₺ (...) 11,403-22804 ₺ (...) 22,805-34,606 ₺ (...) 34,607-46,008₺(...)

46,009 ₺ ve üzeri (...)

7)İnternete günlük ne kadar vakit ayırıyorsunuz? (**sadece 1 tane işaretleyiniz**)

1 saatten az (...) 1-2 saat(...) 3-4 saat (...) 5-6 saat(...) 7 saat ve üzeri(...)

8)En çok hangi sosyal medya aracını kullanıyorsunuz? (**sadece 1 tane işaretleyiniz**)

Facebook (...) Twitter (...) Instagram (...) Tiktok (...) Snapchat (...) Whatsapp
(...) Youtube (...) Diğer(Belirtiniz) .....

9)Sosyal medyayı en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (**sadece 1 tane işaretleyiniz**)

Arkadaş edinmek (...) Video, fotoğraf v.b paylaşımlar(...) Eğlenmek(...)

Haber takibi (...) Mesajlaşmak(...) Alışveriş(...)

Diğer (Belirtiniz).....

EK 4. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği

Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği

Aşağıda günlük hayatta, internet, cep telefonu vb. dijital araçları kullanırken gerçekleşen bazı davranışlara ve düşüncelere yer verilmiştir. Her maddenin yanında “Hayır”, “Bazen” ve “Evet” şeklinde 3 seçenek sunulmuştur. Aşağıdaki ifadelerle ilgili davranışlarınız bu seçeneklerden hangisine denk geliyorsa ilgili yeri (X) ile işaretleyiniz.

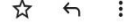
		Hayır	Bazen	Evet
1	İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	Hayır	Bazen	Evet
2	Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabilceğini göz önünde bulundururum.	Hayır	Bazen	Evet
3	Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.	Hayır	Bazen	Evet
4	Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.	Hayır	Bazen	Evet
5	Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	Hayır	Bazen	Evet
6	Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	Hayır	Bazen	Evet
7	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	Hayır	Bazen	Evet
8	Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim.	Hayır	Bazen	Evet
9	Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.	Hayır	Bazen	Evet
10	Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.	Hayır	Bazen	Evet
11	İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabilceğini aklımda tutarım.	Hayır	Bazen	Evet
12	Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.	Hayır	Bazen	Evet
13	E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.	Hayır	Bazen	Evet

EK 5. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği Kullanım İzni

oğuz Yeşil

22 Mart Sal 18:24

Merhaba hocam,

İsmim Oğuz Yeşil. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi bilim dalında yüksek lisans öğrencisiyim. Danışmanım Prof.Dr. Cemil Cahit Yeşilbursa. Siber zorbalıkla ilgili tez çalışmam için Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi dergisinde yayımlanan "Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" adlı çalışmanızda oluşturduğunuz Siber Zorbalık duyarlılık ölçeğini tez çalışmamda kaynak göstererek kullanmak istiyorum. Çalışmamda kullanmak için izninizi alabilir miyim? İyi çalışmalar dilerim.

Tolga Arıcak

Alıcı: ben

23 Mart Çar 08:58

Oğuz Bey merhaba,

Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği ektedir. Çalışmanızda kullanabilirsiniz.

Osman Tolga ARICAK
Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

EK 6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Değerli Öğretmen Adayı;

Bu veri toplama aracı sizlerin “siber zorbalık” hakkındaki görüşlerinizi almak için hazırlanmıştır. Katılımlarınız bilimsel bir çalışma için kullanılacaktır. Görüşleriniz gizli kalacak ve farklı bir amaç için kullanılmayacaktır. Görüşlerinizi içten bir şekilde belirtmeniz çalışma için önem arz etmektedir. **LÜTFEN İSMİNİZİ YAZMAYINIZ.**

Oğuz YEŞİL
Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1)Siber zorbalık nedir? Siber zorbalık hakkında neler biliyorsunuz?

2)Hangi tür davranışlar siber zorbalığa girer örnekler veriniz.

3)Sosyal medya veya herhangi bir platformda siber zorbalığı önlemek için neler yapılabilir?

4)Sosyal bilgiler dersinde siber zorbalık kavramına yer verilmesi hakkında neler düşünüyorsunuz? (Gerekli midir, yeterli midir, bu kavramı öğretmek sosyal bilgilerin amaçları arasına girer mi?)

5)Sosyal bilgiler dersi kapsamında ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıklarını arttırmak için neler yapılabilir?

6)Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarını arttırmak için neler yapılmalıdır?

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..